

Priroda kao nadahnuće hrvatskih književnika za djecu i mladež

Dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

hrvmihan@hazu.hr

Sažetak

U hrvatskoj dječjoj književnosti gotovo da nema književnika kojega fenomen prirode nije potaknuo da dočara djeci barem u pojedinoj pjesmi ili narativnom opisu ljepotu doživljavanja boravka, susreta i dodira s prirodom. Rad prikazuje pregled najistaknutijih književnika koji su u sklopu stvaranja za djecu na različite načine književnoumjetnički izrazili svoje viđenje prirode. Već antologijski radovi Ivane Brlić-Mažuranić i Vladimira Nazora ulaze u višeslojni pristup prirodi koji oscilira od secesijsko-bajkovitog do znanstveno-realističnog opisa. Također, Grigor Vitez i Mato Lovrak kao prvi poglavito dječji pisci koriste prirodu kao neizostavnu scenu zbivanja, blisku i primjerenu percepciji dječjeg svijeta. Promatrajući prirodu kao utočište i inspirativno mjesto za pokretanje dječje fantazije, Višnja Stahuljak-Chytil i Sunčana Škrinjaric posvetile su više svojih djela odnosu prirode i mladih, a njihov fantazijski svijet oživljene prirode nastavlja suvremeni bajkopisac Želimir Hercigonja. U velikom dijelu hrvatske dječje književnosti javlja se more kao nadahnuće za prozno-romaneskni rad, npr. u djelima Jože Horvata, Nikole Pulića, Tina Kolumbića i dr., u oscilacijama izraza od dokumentarno-realističke, pa sve do univerzalne simboličke vizure sagledavanja. Uvodeći žanr dokumentarnog putopisa u hrvatsku dječju književnost, svoj doprinos realističkom sagledavanju i upoznavanju prirode pružio je Jozo Vrkić u više svojih djela za mlade. Posebno aktualan popularno-edukativan način ekološkog promatranja i proučavanja prirode razvija u svojim proznim crticama suvremena farmaceutkinja i književnica za djecu Nada Mihoković-Kumrić. Kroz navedene i brojne druge raznolike stilskoizražajne pristupe temi prirode uočavaju se odrednice afirmativnog, kreativnog i ekološki osviještenog stava prema čovjekovu prirodnom okruženju.

U hrvatskoj dječjoj književnosti gotovo da nema književnika kojega fenomen prirode nije potaknuo da dočara djeci barem u pojedinoj pjesmi ili narativnom opisu ljepotu boravka, susreta i dodira s prirodom. Već je Milan Crnković u svojem priručniku *Dječja književnost* naglasio: „Priroda je prisutna u svim vrstama

dječje književnosti. Ona je neiscrpno vrelo motiva i za svako dijete uvijek iznova neotkriven, privlačan i pun tajna golem svijet koji treba otkrivati i koji i za najveće znanstvenike – u kojoj mjeri tek onda za djecu – skriva bezbroj tajna.“¹

U svojem prikazu ovaj će se rad usmjeriti na pregled najistaknutijih, većinom lektirnih književnika koji su u sklopu stvaranja za djecu na različite načine književnoumjetnički izrazili svoje viđenje prirode. Kao drugi kriterij odabira, uzeti su u obzir oni hrvatski pisci kod kojih priroda zauzima znatan i presudan faktor u motivaciji njihova stvaranja.

Razvoj dječje književnosti kao posebnog stvaralaštva počeo je od sredine 19. stoljeća potaknut ulogom pedagoga Ivana Filipovića (1823. – 1895.), pokretača dječjih časopisa, dječjeg pisca i autora prvih kritika o dječjoj književnosti, a od prvih početaka dječji pisci obilno uzimaju građu iz svijeta prirode i seoske sredine. Međutim, to rano razdoblje dječje književnosti imalo je i svoje početne slabosti, među kojima uočavamo: prevlast didaktičke uloge nad stvaralačko-estetskom, autoritativni patronizirajući pristup prema djetetu, povremeno pretjerano oslanjanje na strane moralističke i sentimentalističke dječje pisce, te prigodničarska tematika radova za djecu. Rijetki su se dječji pisci, poput Krunoslava Kutena i Josipa Milarića, uspjeli izdvojiti iz didaktičkog usmjerenja dječjeg stvaralaštva. Već od najranijih početaka dječje književnosti brojni pisci i pjesnici crpili su svoje motive iz prirode: Rikard Katalinić Jeretov, Grigor Vitez, Zlata Kolarić Kišur, Gustav Krklec, Stjepan Jakševac, a potom ih slijede Stanislav Femenić, Vlatko Šarić i drugi.

U najranijem periodu hrvatske dječje književnosti najsnažnije umjetničke dosege postižu bajkovite priče Ivane Brlić-Mažuranić i potom Vladimira Nazora, a kod oba autora pronalazimo visoko rafinirane opise prirode koji realistička prirodosnanstvena obilježja nadopunjavaju bajkovitim secesijskim značajkama. Njihovom pojavom učinjena je prekretnica prema umjetničkom, estetskom polazištu stvaranja kao primarnom i imperativnom određenju pisanja za mladež.

Bajkovite priče I.B. Mažuranić i Vladimira Nazora nedvojbeno pripadaju tipu umjetničke bajke, čiji je začetnik Hans Christian Andersen (1805. – 1875.), a prvi prevedeni izbor njegovih umjetničkih bajki (poznatih pod terminom *Kunstmärchen*) izišao je pod naslovom *Izabrane priče* 1877. u Zagrebu. Bajka kao književni oblik određena je ključnim elementom čudesnog koje se „skladno vezuje sa stvarnim svijetom, ne narušavajući u njemu ničim njegov unutrašnji sklad“.²

U najboljim radovima obaju autora istaknut ćemo bogatu primjenu opisa prirode s označnicama ornamentike, esteticizma i dekorativnog manirizma, koji pri-

1 Milan Crnković: *Dječja književnost*, „Školska knjiga“, Zagreb, 10. izdanje, 1990.; str. 174

2 Citat određenja bajke preuzet prema definiciji Rogera Cailloisa *De la féerie à la science-fiction*, Preuves, 118, 1960.

padaju pravcu secesije (poznatog pod terminima *Modern Style*, *New Style*, *Jugendstil*, *Art Nouveau*, *Stile floreal*), a dosad nedovoljno zamjetnog u analiziranju njihovih bajkovitih priča.

Ivana Brlić-Mažuranić

Cjelokupno djelo Ivane Brlić-Mažuranić (Ogulin, 1874. – Zagreb, 1938.) ne ističe se brojem objavljenih knjiga, nego iznimno visokom razinom umjetničkog izraza i kreativnosti. Ivana Brlić-Mažuranić ukupno je napisala deset knjiga: *Valjani i nevaljani* (pripovijetke i pjesme za dječake), vlastita naklada, Zagreb, 1902.; *Škola i praznici* (Male pripovijetke i pjesme iz dječjeg života), Naklada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Zagreb, 1905.; *Slike* (Pjesme), Tiskara C. Albrechta, Zagreb, 1912.; *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (pripovijest), Naklada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Zagreb, 1913.; *Priče iz davnine*, Matica hrvatska, Zagreb, 1916.; *Knjiga omladini* (crtice), vlastita naklada, Zagreb, 1923.; *Dječja čitanka o zdravlju* (stihovi), Zagreb, 1927.; *Iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi*, svesci I.–III., Zagreb, 1934./35.; *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* (roman), Izdanje knjižare „Vasić“, Zagreb, 1937.; *Srce od licitara* (pripovijetke i pjesme za mladež), Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1938.; *Basne i bajke*, izdanje HIBZ, Zagreb, 1943. O spisateljčinu radu pisali su najugledniji domaći i strani književni kritičari (A.G. Matoš, A.B. Šimić, Dragutin Domjanić, Ivo Kozarčanin, Antun Barac, Miroslav Šicel, Nedjeljko Mihanović, Rudyard Kipling, Seton Watson i brojni drugi). Ivana Brlić-Mažuranić prva je žena spisateljica koja je u Hrvatskoj postala član Akademije (današnje HAZU), a Akademija ju je dva puta predlagala za Nobelovu nagradu (1931. i 1938.)³. Svojim romanom *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, kao i zbirkom bajki i legendi *Priče iz davnine* Ivana Brlić-Mažuranić ostvarila je antologijske domete hrvatske dječje književnosti i međunarodnu slavu, stoga je opravdano nazvana „hrvatskim Andersenom“. I danas je jedna od najčitanijih hrvatskih autorica, a njezina djela prevedena su na više od deset stranih jezika (od engleskog do kineskog).

Zbirka bajki *Priče iz davnine* objavljena je prvi put u izdanju Matice hrvatske u Zagrebu 1916. godine. Poticaj za stvaranje *Priča iz davnine* opisala je Ivana Brlić-Mažuranić u pismu svojem sinu dr. Ivanu Brliću, pisanom 30. studenog 1929. u Brodu na Savi. Iz tog pisma doznajemo da je nastanak glasovitih likova „domaćih“ nastao iz prirodnog fenomena – iz prizora iskrice izletjelih iz kamina, a prizor je potom autoricu asocirao na djelo Afanasjeva *Vozzrijevanja drevnih Slavan na prirodu*.

Imena pojedinih likova, kao i svoje motive, autorica je pronalazila u dva izvora: u staroslavenskoj mitologiji i u hrvatskim legendama usmene narodne

3 Danas se Nobelova nagrada namijenjena području književnosti za djecu i mladež (tj. „mali Nobel“) naziva Andersenova nagrada.

književnosti, kao što to sama navodi u *Tumaču Priča iz davnine*. U stilu pripovjednog izraza *Priča iz davnine* možemo uočiti stapanje dvaju značajnih, a različitih stilskih načina izražavanja, a to su utjecaj narodne legende i modernistička secesijska opisna dekoracija. Kao bitnu novost stvaralaštva za djecu možemo unutar *Priča* uočiti primjenu secesionističkih dekorativnih opisa, ali u njima je uvijek nezaobilazna okosnica ljepota prirode.

Obilježja secesijskog pravca, odnosno artificijelnog pristupa fenomenu prirode, osobito su uočljiva kroz element fantazijskog unošenja umjetnički izrađenih predmeta i kovina u opise biljnog i životinjskog prirodnog svijeta. Npr.:

„Pliva bujno ostrvo kao zelen vrt. U njem bujna trava i tratina, u njem loza vinova, u njem mandula rascvjetana. Nasred ostrva dragi kamen, bijel gorući kamen Alatir. Pol kamena nad ostrvom žari, pola pod ostrvom u more svijetli. – Tuj na ostrvu na Bujanu, na kamenu na Alatiru, sjedi Zora-djevojka.“ (*Ribar Palunko i njegova žena*)

„Okolo dvorane stoji more kao mermerni zidovi, nad dvoranom stoji more kao svod stakleni. Od kamena Altira plavi svjetlo kao plava mjesečina. Ovjesile se nad dvoranom grane od bisera, uzdigli se po dvorani stolovi od koralja.“ (*Ribar Palunko i njegova žena*)

Po navedenim primjerima ukrasnog secesionističkog estetičkog načina prikaza pojedinih detalja, vezanih uz fantazijske imaginarne ugođaje, stilizacija Ivane Brlić-Mažuranić povezuje se s pravcem neoromantične bajke kojoj je tvorac Andersen i kasnije modernističke umjetničke bajke, u čijem razvoju važno mjesto zauzima bajkopisac Oscar Wilde.

U secesijskom opisu zamjećujemo vrstu mističnog jedinstva i ukidanje granica između područja organske i anorganske prirode.⁴ Upravo kao i u književnom secesijskom opisu Brlićkina Alatira, mi empirijski razaznajemo realni svijet mora i podmorja, ali taj je prirodni svijet ujedno podvrgnut fantazijskoj stilizaciji u skladu s načelom umjetničke autonomije. Anticipaciju ovog obilježja, prepoznatljivog za secesijski stil, Viktor Žmegač pronalazi u istraživanjima njemačkog zoologa Ernsta Haeckela, koji je u publikacijama *Kunstformen der Natur* (1899. – 1903.) zamijetio umjetnički karakter prirodnih oblika flore i faune, te je svojim razmišljanjem pridonio uklanjanju granice između ljepote artificijelnih tvorevina i estetike prirodnih pojava.⁵

Osim toga, Ivana Brlić-Mažuranić rado upotrebljava arhaične riječi tipične za područje biljnog i životinjskog svijeta, te poljodjelskih radova, npr. „badanj, baglič, srebrn-čun, dafina, dveri, drvosjek, hlijev, kožuh, kupa, ljesa, kajača, miri, omaja,

4 H. Hofmanstahl *Ein Brief*, 1902. (Pismo lorda Chandosa); R.M. Rilke *Neu Gedichte*, 1907.; V. Žmegač *Bečka moderna*, poglavlje *Fasade i nevidljivi prostori*, str. 41-100, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.

5 V. Žmegač *Secesijski stil i hrvatska moderna*, u knjizi *Duh impresionizma i secesije* (studije o književnosti hrvatske moderne), 2. prošireno izdanje, str. 91-92, Zagreb, 1997.

oputa, ponikva, povjesmo, rakita, rudina, stelja, štir“ itd. Uporabom tih riječi autorica svjesno stvara dojam dekoracije davnine i vraća se arhetipu ruralne prirodne elementarnosti.

Vladimir Nazor

Vladimir Nazor (Postire na Braču, 1876. – Zagreb, 1949.), pjesnik i pisac bogatog književnog opusa, započeo je od 1909. stvaranje kraćih proznih sastava, crtica i pjesama za djecu i mlade, i to je bilo objavljivano po raznim dječjim časopisima kao što su *Mladi Hrvat*, *Mladi Istranin*, *Omladina*, *Znanje i radost*, *Smilje*. U pojedinim ranim proznim tekstovima, a posebice u dječjim pjesmama, Nazor je još bio pod utjecajem didaktične struje pisanja za djecu, pa je znao prenaglasiti pouke iz prirode, povijesti i etike. Periodično objavljivana Nazorova proza i poezija za djecu tiskana je i obuhvaćena za njegova života pod imenom *Dječja knjiga*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1947. (urednik je bio Antun Barac, a sam Nazor izabrao je tekstove). U tom dijelu Nazorova rada kao najuspjelije bajkovite priče s tematikom prirode možemo istaknuti proze *Bijeli jelen* i *Dupin*.

Čitav niz bajkovitih priča za djecu i mladež Nazor je također tiskao još 1913. pod nazivom *Istarske priče*, a knjiga obuhvaća priče *Facol rakamani*, *Šuma bez slavuja*, *Albus-kralj*, *Crven-lišaji*. Četvrto, posljednje autorizirano izdanje navedenih istarskih bajkovitih priča izlazi pod imenom *Priče* 1947., a sadrži sljedeće autorove izmjene: prozi *Facol rakamani* Nazor mijenja naziv u *Halugica*, prozi *Crven-lišaji* mijenja naziv u *Djevica Placida*, a osim *Albus kralja* i *Šume bez slavuja* zbirci su pridodane priče *Veli Jože*, *Boškarina*, *Svjetionik* i *Divičin grad*.

Kao što je to upozorio Viktor Žmegač u svojem radu *Secesijski stil i hrvatska književnost u razdoblju oko 1900. godine*⁶, upravo pojedina Nazorova prozna djela najviše odgovaraju europskoj paradigmi na području bajkovite pripovijesti, i to ona „koja osebujno spajaju konstitutivne odrednice bajke s elementima tradicijski kompatibilnim, kao što su sastavnice pučke predaje (Sage) i mita, ali i raznorodnim sastojcima“. Ono što bitno povezuje Nazorove bajkovite priče s Ivanom Brlić-Mažuranić jest interferencija elemenata bajke, mita i narodne legende, te prodor secesionističke stilizacije opisa prirodnih ljepota. U Nazorovim bajkovitim prozama (osobito *Halugici* i *Albus kralju*, te *Dupinu*) zamjećujemo tipične stilske oznake secesije u estetiziranoj biljnoj dekoraciji.

Na secesijsku maticu Nazorove stilizacije priče *Albus kralj* upozorili su

6 V. Žmegač: *Secesijski stil i hrvatska književnost u razdoblju oko 1900. godine*, Umjetnost riječi, XXXVI, br.1, str. 23-56, Zagreb, 1992.

raniji književni povjesničari Vida Flaker,⁷ Nedjeljko Mihanović⁸ i potom Viktor Žmegač⁹, dok sam elemente Nazorova prirodoslovnog egzaktnog, ali i secesijskog opisa prirodnih ljepota istaknula u radu *Modernistička secesijska obilježja u dječjem stvaralaštvu V. Nazora i I. Brlić-Mažuranić*.¹⁰

U priči *Halugica* likovi Halugice i Jablanka utjelovljuju simbolične mitologeme elemenata mora, tj. vode i zemlje. Imaginarni, lirsko-opisni dijalog Halugice i Jablanka predstavlja secesijsku apoteozu – vrstu himničkog slavljenja elemenata vode i zemlje, a pritom deskripcija elemenata sadrži i karakteristični secesijski zlatorez umetnut u prirodoslovne označnice:

„– Došao si mi, Jablanko, dragi moj, iz luga zelenoga kao jelen, na kome su narasli zlatni rogovi i srebrni parošćići.

– I našođ te, Halugice, draga moja, na igalu morskome kao školjku, što se netom rasklopila, da pokaže suncu i mjesecu dva zrna bisera.

– Donio si mi u bradi svojoj duhu kadulje i smilja, a u pramu svome vonju kupine i smrekove kore.

– I nauči me kosa tvoja mirisu grozdača, a ruke tvoje milovonji lišaja i ruža morskih što cvatu u dubljini...”

U Nazorovoj secesijskoj maniri posebice je uočljiv i naglašen sklad i isprepleteni slijed između prirodoslovno-egzaktnog i personificiranog fantazijsko-artificijelnog prikaza podmorskog i zemaljskog ambijenta *Halugice*. U pričama *Halugica*, *Dupin*, *Bijeli jelen*, *Šuma bez slavuja* ambijenti morskog dna, šume, obale usporedno su prikazani i znanjem prirodoslovca i nadahnutom fantazijskom dekoracijom pjesnika, a elokventno nabranje morske i gorske flore i faune svjesno tvore ornamentaciju prostora i osebujnu secesijsku girlandu. Primjer takve prepoznatljive Nazorove minuciozne dekoracije pronalazimo u priči *Dupin* u opisu Konjićeve šumice, potom u opisu koraljnih morskih orgulja i u deskripciji zatona s potonulom lađom.

Npr.: „Vidi se kako staza vijuga daleko u dublinu, jer večeras lebde i blistaju uz nju dugi redovi meduza; crvenkasti klobuci s resama na obodu i gotovo providne modruljice sa čipkastim trakovima, dok sjajne mjesečine morske vise amo-tamo o

7 V. Flaker *Vladimir Nazor i evropska moderna*, u knjizi *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu* (ured. A. Flaker i K. Pranjić), str. 456, Zagreb, 1978.

8 N. Mihanović *Vladimir Nazor: Izbor pjesama I., Predgovor*, str. 19-54, Stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.

9 V. Žmegač *Secesijski stil i hrvatska moderna*, u knjizi *Duh impresionizma i secesije*, str. 91-134, Zagreb, 1997.

10 Hrvoja Mihanović-Salopek: *Modernistička secesijska obilježja u dječjem stvaralaštvu Vladimira Nazora i Ivane Brlić-Mažuranić*. U zborniku „Dani hvarskog kazališta“ - *Književnost i kazalište hrvatske moderne - Bilanca stoljeća*, knj. XXVIII, HAZU i Splitski književni krug (ur. Nikola Batušić) Zagreb-Split, 2002.; str. 153-175

grančicama obasjavajući čitav lug. Dan sviće u dupinovim dvorima...”

„I ta je utopljena lađa bila sva blistava. Ništa joj ne nedostaje, ali na njoj nije više vidjeti ni komadića drva. Sva sila morskih puževa i školjki, a ponajviše volaka i ostriga i drvotoča pokrila je svaku gredu i svaku dasku. Ona je sada sva od kamena, nakićena grmovima koralja, našarana nizovima bisera, a rasvijetljena nevidljivim plamićima plovećih morskih svijeca.“

U *Halugici* Nazor stvara oblik usporednog prirodoslovnog ornamentiranja flore, ali i secesijsku dekoraciju opisa podmorja kao u sljedećem primjeru: „Po vodi plove meduze: pluća morska i modruljice. Po kamenju od ametista cvatu koralji i pupaju ljiljani na člankovitim stapkama. Među njima se crvene zmijače i morske zvižde, i trepeću na školjkama i na kamenju kite vodena perca.“

„Na pržini su ležale krpe morskih trava, mrke haluge, zeleni i crveni okrijeci, litaste blitvine, bobičave grozdače i različite resine i drezge: meke, svjetlucave i bujne kao ženske vlasi. Prazne školjke sjale se amo-tamo u šljunku. Pijesak se svjetlucao pod nemirnim vodenim borama.“ (početni prizor pronalaženja Halugice)

Milan Crnković je u svojoj, sada već pomalo anakronoj knjizi *Dječja književnost* jednostrano kritizirao Nazorove bajke zbog „razvučenosti“ fabulativne dinamike i „preplavljenosti lirizmom“.¹¹[18] Ali ono što se Nazoru eventualno spočitavalo kao nedostatak iskazuje se sa stilističkog secesionističkog polazišta kao vrlina, jer Nazor potpuno svjesno stvara dekoraciju prostora kao imaginarno alegorijsko mjesto suprotstavljanja mitsko arhetipskih sukoba žensko-muškog načela (u *Albus kralju*) i sukoba praelemenata zemlje i vode (u *Halugici*, *Dupinu*).

Kao primjer Nazorova modernizma potrebno je istaknuti još jedno svojstvo autorove bajkovite priče koje ga stavlja u suodnos s kasnijim razvojem moderne hrvatske bajke. U priči *Dupin* pronalazimo sučeljene suprotnosti kopna i mora kao mitske antipode, a lik Koraljice, koja u smionosti prelazi granice svoje prirodne uvjetovanosti, biva nemilosrdno kažnjen, uništava je sitni morski živalj kojega je štitila od ulova i hranila. Naturalističke, zbiljske prirodoslovne činjenice u *Koraljici* pobjeđuju bajkovito ozračje priče, a takvi elementi predstavljaju svjesno ugrađene interpolacije zbiljskog svijeta i suprotstavljeni su funkcioniranju bajke. Upravo po tom obilježju Nazor je blizak današnjim suvremenim bajkopiscima (kao što su Luko Paljetak, Sunčana Škrinjarić, Višnja Stahuljak, Želimir Hercigonja) koji u svoje bajkovite priče uvode postmodernističko poigravanje sa zakonitostima klasične bajke, te strukturiraju raščlanjivanje bajke upitnošću, blagim odmakom od tradicionalnog funkcioniranja bajke, unošenjem bajci oprečnih naturalističnih elemenata i sumnjanjem u definitivnu pobjedu dobrih ideala nad zlim.

11 [18] M.Crnković *Vladimir Nazor*, u knjizi *Dječja književnost*, str. 50, „Školska knjiga“, Zagreb, 1973.

Slijedeći bajkoviti model pristupa prirodi, ali istovremeno primjenjujući i prirodoslovno-realistički opis, svoj doprinos stvaranju za djecu pružila je književnica Višnja Stahuljak-Chytil (Zagreb, 1926. – Zagreb, 2011.). Autorica potječe iz ugledne hrvatske obitelji glazbenika, pedagoga, kulturnih djelatnika i pravnika, te korijeni njezina svestrana interesa i obrazovanja potječu iz intelektualnoga obiteljskog okružja. Godine 1952. Višnja Stahuljak-Chytil diplomirala je solo pjevanje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a studirala je etnologiju, hrvatski i njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njezin stvaralački i pedagoški rad paralelno je posvećen područjima glazbe, kazališta i književnosti, a posebne književne nagrade i uspjeh ostvarila je u području stvaralaštva za djecu i mlade. Još kao studentica djeluje kao glumica i pjevačica u Habunekovoj *Družini mladih*, a potom sudjeluje u osnivanju Zagrebačkog kazališta lutaka 1948., gdje radi niz godina i pridonosi podizanju predstava na vrhunski umjetnički stupanj. U razvijanju dječjeg interesa za kazališnu umjetnost Višnja Stahuljak-Chytil također je pružila nezaobilazan doprinos svojim brojnim kazališnim igrokazima, te radijskim i TV emisijama. Bila je kandidatkinja Republike Hrvatske za *Andersenovu nagradu* 2004. godine.

Prve književne radove objavila je u časopisu *Krugovi* 1953. te otada surađuje u brojnim književnim časopisima *Krugovi*, *Republika*, *Kolo*, *Književnik*, *Mogućnosti*, *Život*, *Forum*, *Rukovet*, *Žena*, te u dječjim časopisima *Modra lasta*, *Radost*, *Maslačak* i *Smib*. U svojem stvaralaštvu za djecu i odrasle dosad je objavila tridesetak knjiga poezije, proze i igrokaza, te posebno dvije drame u časopisima. Osim za kazalište, dramska djela pisala je i za radio. Bila je članica DHK od 1957. i počasna članica Studentskog eksperimentalnoga kazališta. Počasna je članica međunarodnog udruženja pisaca *Die Kogge* sa sjedištem u Mindenu, pokrajina Vestfalija u Njemačkoj, i dopisna članica HAZU. U njezinim radovima za djecu i mlade ističu se sljedeće knjige: *Tko traži nađe*, igrokaz za djecu, Zagreb, 1955.; *Začarani putovi*, roman za djecu, Mladost, Zagreb, 1968. i 1972., za koju je dobila nagradu *Grigor Vitez*; *Čarolije iza ugla*, muzičke priče za djecu, Zagreb, 1974.; 1983.; 1985.; 1987.; 1993.; *Kućica sa crvenim šeširom*, priče za djecu, Zagreb, 1974.; *Pustolovka*, roman za mlade, Znanje, Zagreb, 1976. (objavljeno i pod nazivom *Veronika a del-fin*, u prijevodu Stanislava Syhorova), Svoboda, Prag, 1980.; *Djevojčica i paun*, roman za djecu, „Naša djeca“, Zagreb, 1979.; *Darovi djeda Mraza*, igrokazi za djecu, „Školska knjiga“, Zagreb, 1979.; *Čudna priča*, priča za djecu, „Naša djeca“, Zagreb, 1983. (priča je prevedena na slovenski jezik kao slikovnica i objavljena pod nazivom *Čudna zgodba*), „Naša djeca“, 1983.; *Don od tromede*, roman za mlade, „Mladost“, Zagreb, 1986., „Školska knjiga“ – 1995., 1998. i 2002.; *Čarobnjak*, pripovijetka za djecu, „Školska knjiga“, Zagreb, 1988.; 1989., nagrađena nagradom *Grigor Vitez*, te prevedena na francuski i njemački jezik; *Sjećanja*, memoarska proza za mlade i odrasle, „Slon“, Zagreb, 1995.; 1996.; 2001. (knjiga je lektira za prve razrede sred-

njih škola i gimnazija te dobitnik nagrade za najbolje prozno djelo *Ksaver Šandor Dalski*); *Priče zaljubljenih knjiga*, proza za djecu i mladež, „Znanje“, Zagreb, 1998.; *Zlatna vuga*, roman (izdanje prilagođeno za mladež), biblioteka Hrvatski povijesni roman, „Školska knjiga“, Zagreb, 1998. (roman je lektira za osmi razred osnovne škole i dobitnik Nagrade Grada Zagreba 1999. godine za najbolje prozno djelo).

U svojem cjelokupnom stvaralaštvu za mlade i odrasle Višnja Stahuljak-Chytil potpuno se okrenula i otvorila suvremenim angloameričkim i zapadnoeuropskim književnim strujanjima, te bajkovitim i nadrealističkim utjecajima. Autorica gradi svijet snatrenja, neosecesijskih vizualnih odraza slikovitosti, te svijet fantazijskog i meditativnog promatranja prirodnog krajolika. Poput Selme Lagerlöf, Višnja Stahuljak-Chytil teži oblicima legende i simbolike.

Zbirka priča *Kućica sa crvenim šeširom* (1974.) unijela je u dječju književnost polifoniju raznolikih stilova i načina pripovjednog iskaza. U ciklusima priča Višnja Stahuljak-Chytil gradi proze na strukturi fantastično-iracionalnog prikaza, na elementima legendarnih, arkadijsko-klasicističkih ili heraldičko-romantičkih karakteristika. Jedan dio proza iz ove zbirke književni kritičari svrstavaju u panteistički ciklus, u kojem pronalazimo autoričino zagovaranje netaknute prirode i čovjekov povratak prirodi.

Ogromnu popularnost među djecom i odraslima postigao je i spisateljičin roman *Don od tromede* (1987.), u kojem je stvorila napetu priču o svojem rasnom psu, šarplanincu – nekadašnjem europskom prvaku, stvarajući odnos oplemenjujuće komunikacije između čovjeka i psa, kao simbola prirode i upućenosti čovjeka na svijet prirodnih zakonitosti.

Roman za mlade *Pepeljara s majmunskom glavom*, „Ljevak“, Zagreb, 2004., spaja obilježja pustolovnog romana sa žanrom krim-priče i eko-priče. Poput hrvatske Agathe Christi, Višnja Stahuljak-Chytil pokazuje da je vješta majstorica zapleta i tajanstvene napetosti, ali osim toga njezini opisi iz gorskokotarskih pejzaža stvaraju eksterijer dojmljivih prizora, koji osvajaju ljepotom slabo poznatih kanjona i neosvojene divlje prirode. Ali u ovom realističkom romanu autorica neuvijeno pokazuje činjenicu da ljepota planinske prirode krije u sebi i opasnosti, te se prvobitni idiličan zamišljaj ljetovanja u planini pretvara u izazovno poprište zamki u kojem je dubina ljepote često sučeljena i s opasnošću zakona divljine. Usprkos opasnostima koje u sebi nosi neistraženi gorski kraj, Višnja Stahuljak-Chytil i u ovom se romanu očituje kao zaljubljenica i zagovornica prirode, te kao znalac prikazivanja svih njezinih urođenih čarolija koje se otkrivaju u olujnoj grmljavini, u napuštenim mlinovima i bistrim izvorima, u raskošnoj paleti boja i nijansi sumraka, u tamnim svodovima guste netaknute šume, u obijesnoj igri medvjeda, u nemirnom pokretu ptica i vjetrova. Ako je lik Heidi postao simbolom švicarske planinske idile, ovim romanom Višnja Stahuljak-Chytil na izniman način prikazuje jedinstvenu oazu ne-

taknute prirode gorskokotarskoga kraja. Npr: „Činilo se da su brzo došli do Lesja i odmah su produžili dalje, put je bio obilježen planinarskim oznakama. Vodio je kroz staru šumu, probijao se među gorostasnim stablima. Neka su bila čudno skvrčena ili polegla po zemlji, izdaleka nalik na neobične životinje, ali većina stabala je gotovo okomito rasla i isprepletala krošnje u velikoj visini sa zaljuljanim, šumnim vrhovima.“ (str. 53)

„Katkad bi se pred njima otvorio prosjek među stablima, otkrivajući okolna brda i doline iz kojih se dimila magla i dizala uvis kao iz uzavrela kotla, dizala se oko stijena i bijelih blistavih vrhova kao da na njima sjaji snijeg, ali samo su ogoljeli, kameni vršci planina odbijali nebesku jutarnju svjetlost i postajali ružičasti ispod tamnomodrog neba.“ (str. 115)

Cjelokupno poetsko stvaralaštvo Višnje Stahuljak-Chytil tvori put lirske zagledanosti u svijet tradicije te teži razviti kod djeteta smisao za estetsko zapažanje i proživljavanje krajolika koji ga okružuje. U svojim djelima autorica na nenametljiv način nastoji razvijati uvidavnost i postići osviješten humaniziran kontakt između djece i prirode.

Sunčana Škrinjaric

Poput Višnje Stahuljak-Chytil, i Sunčana Škrinjaric nastavlja razvijati bajkovit pristup između djeteta i prirode, a u njezinu stvaralaštvu okrilje prirode postaje temeljni izvor i pokretač životnosti i mašte.

Sunčana Škrinjaric rođena je 1931. u Zagrebu, gdje je diplomirala hrvatski jezik na Pedagoškoj akademiji. Djelovala je kao glumica, novinarka, urednica, te naposljetku kao profesionalna književnica. U književnosti se javila 1946. zbirkom pjesama *Sunčanice*. Objavila je više od dvadeset knjiga za djecu i mladež, od kojih su najpoznatije *Kaktus bajke*, *Ljeto u modrom kaputu*, *Knjiga o pajacima*, *Pisac i princeza*, 1983.; *Pisac i vrijeme*, *Dva smijeha*, *Ulica predaka*, 1980.; *Svaštara*, *Marijana u ruži vjetrova*, *Čarobni prosjak* i *Čudesna šuma*, 1989. Od dramskih tekstova ističu se igrokazi *Bajka o maslačku*, *Slon u gradu*, *Ludi lampion*, koji su izvedeni u Zagrebu i Uppsalli, te radio-drame za djecu i mladež *Pustolovine Čička Neodoljivog*, *Suđenje Danu Lutalici*, *Zeleni šesir*, *Začudena zemlja*, *Perivoj od slame*, *Čovjek koji je postao gljiva*, *Putovanje u zemlju lišća* itd. Spisateljica je tri puta dobila književnu nagradu *Grigor Vitez*, 1970. za *Kaktus bajke*, 1978. za *Pisac i vrijeme*, 1983. za *Pisac i princeza*, a godine 1981. nagradu *Ivana Brlić-Mažuranić* za roman *Ulica predaka*. Za roman *Pisac i vrijeme* nagrađena je 1979. nagradom *Mlado pokoljenje*, a knjiga *Ulica predaka* predstavljala je Hrvatsku na putujućoj međunarodnoj izložbi *Mir, sloboda, tolerancija* koju je priredila Internationale Jugendbibliothek iz Münchena. Knjiga *Dva smijeha* odabrana je na Časnu listu IBBY-ja 1998., a dvije godine

potom Sunčana Škrinjarić bila je kandidatkinja Hrvatske za dodjelu Andersenove nagrade. Knjige su joj prevedene na mađarski, njemački, švedski, slovenski, litavski i esperanto. Osim stvaralaštva za mladež i slikovnica za najmlađe, Sunčana Škrinjarić napisala je i djela namijenjena odraslim čitateljima.

Kao školski primjer kreativnog fantazijskog odnosa prema prirodi možemo uzeti autoričin roman *Čudesna šuma*, objavljen prvi put 1985. u izdavačkoj kući „Veselin Masleša“, i to pod nazivom *Slikar u šumi*. Već 1986. snimljen je dugometražni crtani film u suradnji „Croatia filma“ iz Zagreba i „Fantasy Forest Inc.“ iz New Yorka prema motivima iz romana, te je potom i naslov romana preimenovan u *Čudesna šuma*. Kao i u ranijim sjajnim romanima za mlade *Pisac i vrijeme* (1978.) i *Pisac i princeza* (1983.), Sunčana Škrinjarić pronosi ideju o prirodi kao čovjekovu iskonskom i prijeko potrebnom pribježištu. Tako se i u romanu *Čudesna šuma* čovjek na fantastičan način približava svijetu životinja i biljki, njihovi se različiti svjetovi dodiruju i na kraju ponovno razilaze. Glavni je lik romana mladi slikar, beskućnik i boem koji traži utočište u prirodi. Kroz taj rousseauovski povratak, slikar počinje doživljavati šumu kao postojbinu personificiranih i fantastičnih pojava. Iz prethodnih autoričinih proza (*Kaktus bajke*, roman *Pisac i princeza*) identično su preneseni likovi triju simpatičnih malih ježeva i lik Vodenjaka, koji svojim tužbalicama problematizira suvremenu zabrinjavajuću ekološku situaciju. Ovi su likovi postigli veliku popularnost među čitateljstvom, te je iz autoričinih razgovora s djecom, čitateljima i prosvjetnim djelatnicima potekla i ideja da se u daljnjim prozama opišu nove zgode navedenih likova. I doista, likovi su u *Čudesnoj šumi* zaživjeli svoj novi život i dobili u okrilju prirode bogato razrađeno okruženje.

Roman *Čudesna šuma* možemo sagledavati i kao suvremenu ekološku bajku u kojoj su grad i šuma suprotstavljeni, prikazani kao antipodi zabrinjavajuće otuđujuće gradske i pozitivne iskonske prirodne čovjekove sredine. Podnaslov knjige „roman na način bajke“ ističe oblikotvorno usmjerenje djela. Međutim, u hibridnoj strukturi pripovjednog prikaza uočavamo nazočnost različitih pripovjedačko-oblikotvornih postupaka. *Fantastična šuma* iskazuje bajkovitu lirsku zaokupljenost čudesnim na način bajke, sadrži elemente fantastične priče (tipa Lewisa Carrola i njegove *Alise u zemlji čuda*), sadrži elemente ironičnih realistički utemeljenih konotacija na suvremenu stvarnost, te pripovjednu kombinaciju antropomorfnog i zbiljskog prikazivanja životinja. Cjelokupan kompozicijski tijek romana nije prvenstveno podređen konstruiranoj logici fabule, nego je nizanje epizoda usklađeno s disanjem prirode, te se pripovjedna mašta nadahnjuje mijenom godišnjih doba u šumi. Prikaz zbivanja iskazuje autoričino temeljito poznavanje biljnog i životinjskog svijeta, a pojedini nazivi bude u djeci zanimanje za neobične nazive i tajanstvena svojstva šumske flore. Primjerice, Sunčana Škrinjarić ne zazire od unosa latinskog prirodoznanstvenog nazivlja u svojem prikazu carstva gljiva. U cjelokupnom romanu ističe se estetska profinjenost i skladnost u izgradnji stila. Istančani lirske opisi prirode

i prikaz oživjelih irealnih šumskih stvorenja podignuti su na visoki poetski stupanj, te u ovom romanu (kao i u autoričinim ranijim romanima *Pisac i vrijeme* i *Pisac i princeza*) inspirativna bujnost stilskog izraza gotovo nadjačava fabulativno zbivanje. Iako je *Čudesna šuma* kao animirani film postigla zavidnu popularnost, njezina prava umjetnička snaga prisutna je tek u izvornom književnom tekstu Sunčane Škrinjarić.

Roman izdvaja mnoštvo vrlo dojmljivih i izvorno stvorenih likova. Likovi Plamenka, Vodenjaka i Korijenka vezani su uz drevne elemente vatre, vode i zemlje. Posebice je privlačan lik Čičak Neodoljivi, tip lualice, svjetskog putnika, boema i kerempuhovskog obješenjaka, koji kroz žonglerske rimovane pjesmice bravurozno obavlja ulogu duhovitog komentatora zbivanja. Maštoviti opisi prikaza šumskih jestvina dostojni su Pometove¹² manire i osvajaju nas svojom dovitljivošću. Kao primjer nadahnutog bajkovitog pristupa prirodi uzmimo fantazijski opis jezera iz kojega izlazi lik Vodenjaka na šumsku svečanost. „Iz zamršena spleta sluzavih podvodnih trava i providnih drhtavih životinjica prodre na površinu mahovinasta, vlažna spodoba gipkih udova, iako nezgrapna, zemljanog oblića. Kao da je neki nevješti kipar oblikovao to tijelo na kratkim panjevitim nogama koje završavaju velikim pačjim stopalima. Odjeven u zveketavu, ljeskavu mrežu s nakitom od svjetlećih oblutaka, Vodenjak se pojavi tresući golemom glavom. Otvorio je plava usta i nasmijao se gromkim grohotom. Baci u zrak krunu spletenu od malih zlatnih zmijica.“ (*Pisac i princeza*, 1983.; str. 2-83)

Ipak, za razliku od animiranog filma, izvorni roman *Čudesna šuma* ne prikazuje samo idiličnu, bajkovitu stranu življenja, nego pokazuje i ulomke zbilje. Ironična obilježja Sunčana Škrinjarić postiže u opisima zloćudnog carstva Kaktus-cara. Međutim, vrhunac ironičnog zapažanja postignut je u zadnjem poglavlju, gdje se odrazi šumskih životinja pojavljuju u grotesknoj usporedbi s karakterizacijom ljudi prisutnih na izložbi. U tom poglavlju kulminira kritika licemjernog, izvještačenog mentaliteta gradske sredine. Čudesna, antropomorfizirana, tajanstvena bića prirode asociraju svojim životima na način života u ljudskoj civilizaciji, ali njihov je fantazijski zamišljen život ublažen od okrutnih posljedica realne ljudske borbe za opstanak, te pri završetku proze i lik zloćudnog Kaktus-cara doživljava svoju pozitivnu preobrazbu.

Sunčana Škrinjarić u brojnim svojim djelima zagovara prirodu kao vrelo inspiracije i iskonsku čovjekovu postojbinu iz koje crpi snagu vitalnosti. I u *Čudesnoj šumi* temeljno je naglašen kontrast između nesputanoga prirodnog pulsiranja bića i umjetnog života urbane civilizacije. Štoviše, spisateljica romanom izražava i svoj ekološki angažman, kritizirajući kako naši gradovi postaju prepoznatljivi po sivim fasadama, neestetski izgrađenim neboderima, po gomilama neuredno odbačenog smeća, po ulicama pretrpanima automobilima i nervozom. Iako je lik slikara svjestan

da mora napustiti svijet prirode i živjeti među ljudima u okruženju civilizacije, autorica naglašava opasnost da odmakom od prirode usporedno gubimo i pravi osjećaj poštovanja i voljenja prirode. Usporedno s odlaskom iz prirode, lik slikara s bojazni razmatra hoće li grad prigušiti i njegov osjećaj za doživljavanje fantastičnog: „Bojao se da će izgubiti sposobnost razumijevanja svih jezika prirode, koju je zadobio zahvaljujući čudesnom stablu.“

Zbog toga Sunčana Škrinjarić i u *Čudesnoj šumi*, kao i ostalim djelima, uvijek na nov način potiče naš odlazak u prirodu, te prikazuje prirodne ljepote i fenomene i tim opisima razvija osjećaj za maštanje.

Tin Kolumbić

Kontinuitet bajkovitog, fantazijski usmjerenog promatranja prirodnih ljepota očituje se i stvaralaštvu Hvaranina Tina Kolumbića.

Tin Kolumbić (Sveta Nedjelja na Hvaru, 1936. –) istaknuti je prosvjetni djelatnik i pisac, autor brojnih objavljenih knjiga za odrasle i mladež. Završivši Višu pedagošku u Mostaru, radio je kao nastavnik u Požegi te potom, nakon povratka na rodni otok 1989., u Hvaru. Pjesme, proze, prikaze, feljtone objavljivao je u brojnim časopisima (*Forum*, *Republika*, *Književna Rijeka*, *Ognjište*), a pojedine njegove pjesme uglazbili su Ljubo Stipišić, Jure Perdija, Stipica Kalogjera, Vladimir Tomerlin i dr. U dijelu njegova stvaralaštva za mlade možemo istaknuti sljedeća djela u kojima se obilno pojavljuju nadahnuti opisi prirode, posebice mediteranskog podneblja: *Izgubljeno djetinjstvo*, 1966.; *San o bijeloj ptici*, 1976.; *Vratit ćemo snove*, 1981.; *Priča o Sunčici*, 1989.; *Sunčano zvono*, 1989.; *Dobro more*, 1992., a među najnovijima i zbirka pjesama za mlade i odrasle *More mudra molitva*, 2012. Svoj izvorni, bajkovito-lirski doživljaj prirode očituje u više svojih djela, među kojima se ističe zbirka proznih priča i lirskih proznih crtica *Priče iz Petrova uha*, u izdanju kuće „Alfa“ iz Zagreba. U toj zbirci autor nastavlja i razvija svoj prepoznatljiv lirski poetski stil, kojim izražava snovite doživljaje mora i mediteranskog podneblja. Autorov izraz odlikuje se profinjenim osjećajem za jednostavno, pravilno i dotjerano prozno izražavanje, oplemenjeno lirskom poetičnošću i simbolikom, te se tradicijski nastavlja na kontinuitet pjesničko-fantazijskog prikaza prirode za djecu i mlade. Doživljaj djetinjstva, osjećaj stapanja pjesničkog lirskog subjekta s pejzažem, buđenje prvih erotskih i refleksivnih spoznaja, sanjarsko miješanje realnog pejzaža s fantazijom i snoviđenjem, svi ti navedeni elementi stapaju se u konstrukciji Kolumbićeve proze u neraskidivu cjelinu. Dijalozi mora i čovjeka u pojedinim proznim minijaturama usmjerit će nas na unutarnji solilokvij, na otkrivanje zapretenih mogućnosti u doživljavanju mora i vlastitog bića. Iako pjesnički zasebni, ponekad će nas Kolumbićevi dijalozi podsjetiti i na spontani, bliski, pupačićevski odnos pjesnika s

morem, a spomenuta usporedba možda se najbolje očituje u sljedećem citatu:

„Na rastanku rukovao sam se s morem, a ono mi šapne: – Idem s tobom.

I tako da nitko ne zna, s morem pod ruku, otišao sam na spavanje.“

Većina autorovih priča s personificiranim biljem i antropomorfiziranim životinjama mogla bi se svrstati u oblik poetične, stilizirane bajke o ljepoti mediteranskog podneblja. Pritom, ljepota pjesnikove impresije nadvladava fabulativnost, te se priča pretvara u lirsku opisnu proznu minijaturu. U izboru motiva Kolumbić se kreće u arhaično-idiličnom svijetu mirisne i netaknute prirode, te njegove motive smilja, ružmarina, kadulje, bosiljka, mandula, aloja, galeba, škojića, brodova, ježinaca, morskih konjića pronalazimo i u ranijim autorovim zbirkama (npr. *Sunčano zvono*, „Naša djeca“, Zagreb, 1989.; *Dobro more*, 1992.; *Vonj murtele, duša matere*, 1996.) i taj svijet mediteranskog bilja i podneblja postaje konstanta jedinstvene i trajne doživljajnosti kojoj se autor uvijek vraća.

U Kolumbićevoj lirskoj proznoj deskripciji pronalazimo likovno i zvukovno bogatstvo vizija građeno na elementima kao što su: nadrealističko miješanje realiteta i podsvijesti, ekspresionističke slike dinamičnih nevjerojatnih konstrukcija imaginacije, te ukrasni neosecesijski rekvizitarij. Upravo u strukturiranju Kolumbićevih neosecesijskih stilskih elemenata zamjetan je secesijski utjecaj Nazorove *Halugice* i *Albus kralja*. Kolumbićeva neosecesija uočljiva je u više proznih odlomaka u kojima je prisutan postupak artificijelne estetizacije već prirodno odabranog estetskog prizora. Primjerice: „Iz srebrne zdjele mjesec je razlio mjesečinu.“ (str. 20); „Zora je već sjedila na žalu i češljala zlatne kose.“ (str. 26) Također, neosecesijska obilježja prisutna su unutar zbirke *Priče iz Petrova uha* u opisima morske flore i faune: „ježinci sa zlatnim bodljama, periske otvaraju vrata svojih dvoraca, s morskog dna diže se visoka planina, a na vrhu joj zlatna jabuka“ itd.

Nazorov utjecaj možemo pratiti i u Kolumbićevu stvaranju dionizijskog ugođaja u kojem se pejzaž očituje kao prvobitno idilično, rajsko stanje. Takav je primjer crtica *Sunce u pjesmi*, a na Nazora će nas asociirati i sljedeći ditirampski ugođaj: „Sunce zoblje zvuke cvrčkove pjesme.“ Djetinjstvo i zavičaj kod autora nerijetko poprimaju obrise nestvarnog raja. Kolumbićeva sklonost prema mitologiji i mitskom doživljavanju svijeta najintenzivnije je prisutna u njegovoj zbirci posvećenoj mitološkim motivima *Otmica Helene*, Rijeka, 1988.

U dosadašnjem stvaralaštvu Kolumbić je najizvorniji kad poetski opisuje ugođaj stapanja s pejzažem i nadrealističko poniranje prema dodiru sna i pojma beskraj. Posebna draž nadrealističkog pristupa krajoliku odražava se u podsvjesnim slutnjama erotike i obnavljanja života u prirodi, koje pjesnik otkriva u parenju riba, morskih konjića, u liku djevojčice preobražene u viziji naranče.

Kolumbićev smisao za brižljivo dotjerano jezično pjesničko izražavanje,

za igru smisla i strukture unutar jezika vidljiv je u cjelini svih proza. Autorov je jezik pravilan književni hrvatski štokavski standard, a lokalni hvarsko-dalmatinski dijalektalni kolorit djelomično je tek povremeno interpoliran u obliku usmenih narodnih stihova preuzetih iz narodnih pjesama. Pojedine autorove rečenice upravo su primjeri jednostavnog, dotjeranog, poetskog proznog izražavanja, npr. „Bila jednom prekrasna uvala. U nju se uvalilo more.“ (str. 63); „Kružila u oblutku okrugla misao.“ (str. 86); „Od sunčeva dodira more je zadrhtalo. Kad je došlo k sebi, uzvratilo suncu: – Tko nam najljepše otvori dušu, bit ćemo njegovi gosti. Kod njega ćemo se zaustaviti i odsanjati modri san.“ (*Priče iz Petrova uha*, str. 39)

Za razliku od Kolumbićeve potpune prilagodbe dječjem svijetu i njihovoj percepciji u zbirkama igrokaza (*Igramo se*, 1979.; *Sat ljubavi*, 2004.), u proznoj zbirci proza *Priče iz Petrova uha* prodor lirskog pjesničkog iskaza obilježava karakter autorovih priča, pa i u primjerima kada priče zadobivaju jače odrednice fabulativnosti. Cjelina knjige nastoji produbiti senzibilitet mladih za pjesnički snovit, sanjarski pristup odčitavanja prirodnih ljepota.

Želimir Hercigonja

Suvremeni dječji autor Želimir Hercigonja (Zagreb, 1956. –) po zanimanju je pravnik, ali posvećen nastavljajući žanra dječje bajke, te je do sada objavio tri knjige bajkovitih proza: prvu knjigu *Bajkovnica* objavio je 1997. u izdanju Biblioteke „Slon“ – „Mozaik“ u Zagrebu, drugu zbirku bajki *Srebrnasta nit snova* 1999. u istoj izdavačkoj kući, a bajkovite priče *Vladar ledene osame* u izdanju kuće „Ljevak“, Zagreb, 2001. U novije vrijeme okreće se i pisanju dječjih romana (*Tajni leksikon*, 2001.; *Karkale – vladar tame*, 2002.; *Poštari zeko brzonogi*, „Alfa“, 2011.), a također je autor više objavljenih slikovnica. Član je Hrvatskog društva za djecu i mlade od njegova utemeljenja.

Iako pojedine njegove bajke imaju i svojevrsan postmodernistički odmak od tradicije klasičnog žanra bajke, autor kao uzore na koje se naslanja ističe klasične bajkopisce kao što su Hans Christian Andersen i Charles Perrault.

Od početka Hercigonjina književnog djelovanja suvremena kritika stvaralaštva za djecu (Branko Pilaš, Dubravka Težak, Olga Vujović, Diana Zalar, Maja Matković, Hrvojka Mihanović-Salopek i dr.) zapazila je izrazitu naklonjenost i darovitost autora prema žanru bajke, a upravo je to onaj dio stvaralaštva u kojem najviše dolazi do izražaja piščev pristup deskripciji prirodnih ljepota. Hercigonja uspješno njeguje svoj poseban izražajni oblik bajke. Njegova bajka u pojedinim dijelovima živi u ozračju klasičnog andersenovskog ugođaja, ali jednako tako ona neprestano i izlazi iz žanrovskih okvira bajkovitog svijeta. Poigravanje s granicama žanrovskog okvira bajke autor je kroz kritiku uspješno prepoznao kao svoju osobi-

tost, te ju je nadogradio i nastavio i u zbirci *Vladar ledene osame*.

U Hercigonjinim bajkama često je uočljiva obilna uporaba elemenata neoromantizma, pa čak uočavamo i elemente stilske romantičarske patetike, pomalo atipične i anakrone za naše vrijeme, npr.: „Ljubav, taj božanski nektar, prosut je svijetom da sivilu života podari malo boje.“ (odlomak iz *Pustinjske ruže*, zbirka *Srebrnasta nit snova*). Hercigonja dobro osjeća današnju masovnu težnju za bijegom od urbanizirane stvarnosti, te uočava manijakalno čitanje ili TV gledanje ružičasto ispolirane idile. Mjestimično, autor toj težnji publike svjesno i dozirano podilazi. Međutim, u odlomcima kad se opasno približava rubovima „kiča“, autor vješto izbjegava zamku i produbljuje svoju fabulu oblikovanjem poente ili naslućivanjem višeznačnih i neprotumačivih slojeva života unutar uvriježene konstrukcije bajke. Možemo zaključiti da su Hercigonjine bajke upravo onda najviše samosvojne kad u strukturno zatvoreni i predvidljivi uzus borbe dobra i zla unose nepredvidljive i realističke elemente.

Kao zamjetnu osobitost autorova oblikovanja bajke uočavamo i tendenciju povremenih odmakâ od funkcioniranja bajke. Hercigonja ne zazire od unosa tragičnih događaja realističnosti, i od kritiziranja loših socijalnih, karakternih, pa i ekoloških osobina svojih likova. Tim postupkom bajkoviti likovi dobivaju na uvjerljivosti psihološke karakterizacije, a autorove priče gotovo dobivaju parcijalna obilježja basnovitosti, dokumentarnosti, satire, tj. pod okriljem bajkovitosti i izmišljenosti nerijetko se progovara o dubokim i bolnim problemima hipokrizije društvene zbilje. Ipak, autor nikada ne ruši okvir bajke na taj način da bi dopustio poraz plemenitih ciljeva i time ušao u sferu anti-bajke ili bajkovite parodije. Pukotine nebajkovitog svijeta tu su samo zato da bi nas opomenule i povremeno refleksivno trgnule iz ugone bezbrižnog uživanja u lirski doživljenom, opisno dekoriranom i humaniziranom svijetu bajkovitih idila. Uljuljavanje u svijet Hercigonjinih bajki predstavlja privlačnu „nirvanu“ i nipošto nije slučajno što su njegove zbirke bajkovitih priča u razdoblju od 1997. do 2002. bile rasprodane. Razlog tom uspjehu mogli bismo pronaći u više izvora piščeva pripovjedačkog postupka.

U današnjem kompjutoriziranom i tehnokratski ustrojenom okruženju autor pruža kontrastnu alternativu: odvodi nas u davno vrijeme idiličnih pejzaža i netaknute prirode koji podsjećaju na sliku izgubljenog raja. Evo nekoliko primjera deskripcije idealiziranog, lirski nadograđenog krajolika: „Zaleđeni bregovi bešumno promiču morem vukući svoja ogromna podvodna tijela. Ona nedostupna pogledu samuju pod vodenim pokrivačem prikrivajući stvarnu veličinu tih usamljenih putnika Sjevernog ledenog mora. Rojevi iskričavih planktona ostavljaju svjetleće brazde iza nijemih gorostasa što putuju samo njima znanim putovima samoće.“ (*Vladar ledene osame*); ili: „Ljudi u polju oslikani kako rade poljske radove, rode zaustavljene u šetnji svježe izoranim njivama, a seoski psi u trčanju prostranim seoskim dvorištima.

Potočić protječe kroz zarašteno polje stvarajući ponegdje manje naplavine vode u kojoj su blagodat pronašle patke i guske. Dojmljivost slike bijaše tolika da gotovo osjećaš svježi uzduh što pristiže iz šume i miris rascvalih livada i obrađenih polja.“ (*Čuvar tajne*). U pojedinim pričama autor će oživiti i neosecesijsku maniru opisa, npr. u prikazu morskih sirena, opisu cvijeća ili Pahkaranovu cvjetolikom opisu ljudskih duša. Čitava ta dekoracija djeluje osvježavajuće i umirujuće i uvodi nas u brižno uređeno obličje svijeta kakav bismo željeli vidjeti. Osim toga, autor u poetama svojih priča neprestano zagovara i pobjedu pravednih ciljeva nad nepravednim, pa je i ta karakteristika bajkovitog žanra melem za dušu našim osiromašenim kupcima i ljubiteljima knjige. Ipak, da u tom motivsko-pripovjedačkom postupku ne bi bilo previše podilaženja predvidljivim ljudskim čežnjama, Hercigonja uvijek nastoji interpolirati i fragmente oprečne zbilje. Primjerice, najsnažnija kritika društvenih odnosa nalazi se u priči *Pet zlatnih novčića* (iz zbirke *Vladar ledene osame*) u kojoj se odražava prevarantska i nasilna slika društva, a kao u Twainovu *Kraljeviću i prosjaku*, vladar zemlje mora se naći u položaju nepravedno optuženog poljodjelca da bi shvatio i potom ispravio svu represivnu ustrojenost svojeg vladalačkog sustava. Sve te svjesno umetnute pukotine realiteta tvore kontrapunkt spomenutom uljuljkavanju čitatelja u „nirvanu“ autorove bajkovite idile. Svojim sučeljavanjem svijeta idile i parcijalne dekonstrukcije tog bajkovitog privida Hercigonja kao da hoće naglasiti sljedeću namjeru svojih priča. Svrha bajkovitih priča nije u tome da nas isključivo opijumski očara ljepotom nestvarnog svijeta, te da poželimo bijeg pred stvarnošću. Upravo nas pukotine zbilje podsjećaju na to da ni u svijetu bajke ponekad nije moguće pobjeći pred realitetom stvarnosti.

U svojem pripovjednom postupku Hercigonja je prepoznatljiv po svojem afinitetu prema dekorativnim i neoromantičarskim, često i namjerno anakronim lirskim opisima prirode i prostora. Tim neoromantičarskim frazama autor kao da hoće iskazati svoju pripadnost jednom davno proteklom svijetu i razdoblju, a ponekad dobivamo dojam da se takvim rječnikom i izrazima punim svečanog aorista i imperfekta i podsvjesno udaljava i distancira od razdoblja sadašnjice.

Ipak, Hercigonjin talent najvidljiviji je ne toliko u opisivanju pejzaža, koliko u umijeću fabuliranja, ali i u sposobnosti da etičko-poučnim smjernicama svojih priča pruži lijepo simbolički skriveno obličje.

Joža Horvat

U stvaralaštvu poznatog hrvatskog pisca za djecu i mlade Jože Horvata preteže realistički pravac pristupa prirodi, koji on u kasnijim romanima nadograđuje unosom simbolike i legendarnosti.

Joža Horvat (Kotoriba, Međimurje, 1915. – Zagreb, 2012.) istaknuti je

hrvatski prozaist i romanopisac. Pohađao je Filozofski fakultet, a došavši iz partizana nakon završetka Drugog svjetskog rata radio je kao tajnik Matice hrvatske, urednik časopisa *Kolo* i *Republika*, te je obavljao razne druge dužnosti u organizaciji kulturnog života. Dobitnik je nagrade *Vladimir Nazor* za životno djelo, a djela su mu prevedena na ruski, poljski, češki, slovački, mađarski, bugarski, albanski, kineski i esperanto.

Presudnu preobrazbu u stvaralaštvu Jože Horvata uzrokovala je njegova velika strast prema jedrenju i plovidbi morem. Autorov prvi brod zvao se *Skitnica*, a prvi je Hrvat koji je na sportskom jedrenjaku *Besa* oplovio svijet i nakon povratka objavio putopisnu prozu za odrasle *Besa* (1973.), strukturiranu u obliku uzbudljiva brodskog dnevnika. Potom je svoje memoare, putopise, anegdote i legende s morskih putovanja objedinio i u zbirci koja podjednako može biti pristupačna odraslima i mladima *Molitva prije plovidbe*, 1995. U svojoj posljednjoj autobiografskoj knjizi *Svjedok prolaznosti*, 2005., posvjedočio je svoje životno predanje zovu mora i plovidbe sljedećim riječima: „Bojim se, koga jednom pod jedrom opere more, do smrti sa sebe ne ispere sol.“

Autorovi doživljaji mora u prvim djelima potječu iz neposrednog jedriličarskog iskustva i iz njegove hemingwayske žeđi za fabuliranjem uzbudljive akcije koju u sebi nosi more. Isprva je u romanima o moru Horvatov pristup opisu mora i plovidbe bio realističan, prirodoznanstven i dokumentarno autentičan, te su opisi iznosili piščevo realno proživljeno iskustvo. Ali postupno, more se Horvatu otkrilo kao izazov sudbine i otkriće neizmjerne ljepote, u njemu je autor otkrio svoj svijet prkosne samoće, nesputane slobode i izvor za refleksivno sagledavanje života. Nakon tragičnoga gubitka svojeg sina na drugom krstarenju oko svijeta, autorove knjige govore o posebno doživljenom, intenzivnom, simboličnom, gotovo sudbinskom dodiru čovjeka i mora, što se posebice očituje u knjigama *Operacija „Stonoga“*, 1982.; *Waitapu*, 1984.; *Dupin Dirk* i *„Lijena kobila“*, Zagreb, 1997.; *Svjetionik*, „Ljevak“, Zagreb, 2000.

More postaje autoru medij za čaroban odmak od svijeta, ono uzrokuje prostornu distanciju s koje se mijenja i čovjekov pogled na svijet. Uobičajeni ljudski kriteriji života postaju drukčiji, neznatniji pri usporedbi iskonskog duela nadvladavanja između čovjeka i mora. U svim Horvatovim romanima o moru uloga moreplovca zadobiva simboličnu auru naravi smiona pojedinca koji se bori s omeđenošću svijeta i koji stremi otkrivanju novog, neiskušanog, neviđenog. Lik Horvatova moreplovca istraživački je usmjeren lik koji se ne želi zadovoljiti tuđim iskustvom, nego, ispunjen nemirom za otkrivanjem ljepote života u moru, nerijetko prelazi granice dopuštenog.

Horvatov istraživački refleksivno upitni suodnos prema moru prisutan je u romanima *Waitapu*, *Svjetionik*, dok dojmljiva priča o prijateljstvu čovjeka i du-

pina u romanu *Dupin Dirk i „Lijena kobila“* graniči s ulaskom u svijet znanstvene fantastike.

Međutim, poseban refleksivno-spoznajni doživljaj mora potječe i iz autorovih kopnenih reminiscencija na protekle morske doživljaje. U spisateljskom procesu Horvat iznova proživljava svoj doživljaj fenomena mora, koje postaje važan i sudbinski čimbenik u formiranju čovjekove savjesti i njegovih načela prema hrabrosti, prijateljstvu, odgovornosti, pa i prema cjelokupnom životu i smrti.

Horvatovi romani tematizirali su poznata mjesta Bermuda i Đavoljeg trokuta, Tihog oceana, Indijskog oceana, Atlantika itd., a u *Svjetioniku* on opisuje ljepote i legende našeg jedinstvenog Jadrana te ćemo zbog tog razloga uzeti ovaj roman kao primjer za uočavanje Horvatova pristupa maritimnom opisu. Uzor glavnom junaku – dječaku Tonku je hrvatski pomorac i svjetioničar Mate Palčić, čiji se portret nalazi u Pomorskome muzeju u Rijeci, dok je mnoštvo podataka o lovljenju ribe, o vrstama brodova (konduzama, sagenama, karakama, trabakulima) vezano uz razvoj hrvatskog pomorstva na Jadranu, te autor svojim opisima širi geografsko, prirodoslovno i povijesno obzorje znanja čitalačke percepcije.

Od početka do kraja, cijeli *Svjetionik* možemo iščitavati na dvjema značenjskim razinama: kao primjer realističnog i kao primjer irealno-fantazijskog romana.

Ako želimo realistički prići prozi, pronalazimo u središtu radnje dječaka Tonka, iznimno bujne mašte, koji se u osjetljivom razdoblju puberteta i obiteljske krize utječe snovima o moru. U tim snovima realistički izgrađen lik svjetioničara isprepleće se s mitskim, starogrčkim likovima nereida, Posejdona, Amfitrite, Peristere. Međutim, neizmijerna tajnovitost i ljepota mora postaju dječakov bijeg od realnosti, te kroz neobičnu bolest zamalo postaju i njegova zla kob. Ipak, dječak se poput brodolomca uspijeva dokopati svojeg svjetionika, svoje ravnoteže, a pritom more i nadalje ostaje njegov vječni san, ali i trajno životno opredjeljenje, te on odluči postati svjetioničar.

Ako roman odčitavamo i realističko-fantazijski, ulazimo u područje simboličke. U simboličnom shvaćanju proze more se istovremeno otkriva kao izazov i kao vaga koja mjeri čovjekove mogućnosti. More razotkriva čovjeku duboke zakone prirode koja kažnjava čovjekov neoprez u odnosu na prirodu (npr. legenda o Caskinu, legenda o Zlokobnoj nereidi). Brođenje morem postaje metafora za tijek ljudskog prolaska kroz život. Usporedno, nedokučivost mora odražava i u čovjeku prikrivene i nesagledive tajne ljudskog bića, kao što to izražava sljedeći citat: „Ja sam ponekad primijetio da ponekad radim upravo ono čemu se moja volja protivi, ali ja unatoč tome ne posustajem i ne prekidam tu radnju.“ (str. 96) Odvažnost čovjekova hvatanja u koštac s morem razotkriva skrivene zle i dobre sile kako u moru, tako i u

čovjeku. U toj uzbudljivoj igri života, utjelovljenog u metafori plovljenja pučinom, „ništa nije sigurno, ali je u neizvjesnosti tajna i ljepota življenja“ (str. 102)

U korelaciji s tom simbolično-spoznajnom vizurom mora razotkriva se i naslov romana. Svjetionici postaju za putnike i moreplovcе „na pučini mirnoj i olujnoj, male katedrale“ (str. 121).

Horvatovi opisi mora, obzorja, morske flore i faune s jedne su strane realistični, npr.: „Te je noći pun Mjesec, u pratnji brojnih blistavih zvijezda, prošetao nebeskim svodom, pa je ta svečanost mjesečeva krajolika nagoviještala vedar i sunčan sutrašnji dan. Ali već u mliječnosti ranog jutra, dok zvijezde trnu, tek što je praskozorje otkrilo obrise okolnih otoka, odnekuda se, gotovo čarobnjački, rasprostrani magla, zastre svjetloću neba, prekrije kopno i pučinu, te osutoni jutro koje se rađalo.“ (*Svjetionik*, str. 82) Ali u pojedinim dijelovima uočava se autorova želja za rušenjem čvrstih granica između stvarnosti i mašte, kao u igrivom opisu noćnog neba: „Mjesec je te noći kao dobar pastir nakon duga hoda ušetao u Mliječnu stazu, tu se odmorio, okrijepio mlijekom pa nastavio svoje kruženje. Obišao je sazviježđe Orion, Vlačića, Velikog i Malog medvjeda te izvidio jesu li sve zvijezde na broju. Upozorio je Sjevernjaču da se ne miče sa svoga mjesta kako bi mornari na pučini znali gdje su i kamo usmjeriti svoja plovila da stignu do željena cilja.“ (*Svjetionik*, str. 115)

Horvat se u svojim romanima o moru često voli poigravati tradicionalnom čitateljskom ulogom odčitavanja romana i usporednim racionalnim otkrivanjem granica između realističkih i irealističkih zakonitosti pripovjednog prikaza zbivanja. Jer upravo je more onaj element gdje se ta dva naizgled postojana uporišta ljudskog razmišljanja dovode u upitnost. Na moru su poneke prirodne pojave nalik priviđenju i mašti (npr. gorostasne oceanske lignje od 15 metara ili kornjače od 700 kilograma koje žive u Indijskom oceanu), a neobični ljudski snovi plovidbom se mogu preobraziti u realnost. Kroz svoje začudne pojave more nam najbolje pokazuje ogledalo tajanstvenog ljudskog bića. Na pragu novog tisućljeća suvremen je čovjek nerijetko sklon mišljenju da se preko fascinantnih znanstvenih otkrića približavamo razotkrivanju svijeta. Međutim, ovaj roman kao da nam želi pokazati kako nam tajne prirode mora i samog čovjeka i dalje ostaju nedostupne. Iz izvora istraživačke usmjerenosti potječe prisutnost Horvatove zapitanosti gdje su granice mogućeg i nestvarnog u ljudskom biću i na pučini. Jer Horvatu more nije samo prirodni fenomen, ono je za njega simbol života, beskraja, tajanstva i same vječnosti, upravo kao što nam to i sam autor daje naslutiti u svojoj realističnoj, ali istovremeno i simboličnoj rečenici: „U daljini već vidim jedrenjake kako plove slobodnim morem, pa mislim da ću se i ja tamo negdje smiriti u zagrljaju beskrajnog plavetnila.“ (str. 79)

Željka Horvat-Vukelja

Željka Horvat-Vukelja (1952. –) završila je osnovnu školu i gimnaziju u Zadru, a diplomirala je francuski i španjolski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radila je u osnovnoj školi – predavala je francuski jezik učenicima od prvog do osmog razreda. Suautorica je desetak udžbenika i priručnika za učenje francuskog jezika.

Pisanjem se bavi još od mladih dana. Objavila je stotinjak kratkih priča u tisku i na Hrvatskom radiju, dvadesetak dječjih igrokaza, zbirku priča (*Šiškabališka*, roman *Putovanje patuljka Zvončića* i slikovnice *Poplava iz šalice kave*, *Balončica*, *Panjoglav*, *Hrabrica* i *Slikopriče*) i brojne druge zbirke. Radi u „Školskoj knjizi“ i glavna je urednica časopisa *Modra lasta*.

Pojave iz prirode i upoznavanje djece s prirodnim zakonima i činjenicama često su u epicentru autoričina stvaranja, što možemo pratiti od ranijih knjiga, npr. u zbirci igrokaza *Igrokazi*, „ABC naklada“, Zagreb, 1995. i 2000., u slikovnici *Kako je kornjača išla na ljetovanje*, „Mozaik“, Zagreb, 2001., pa do novije knjige *Petra uči plivati*, „Školska knjiga“, Zagreb, 2011.

Izdvojila bih kao primjer prepoznatljivog pristupa autorice njezin roman *Čudesno putovanje patuljka Zvončića*, jer se u njemu očituje autoričin postupak igrivog i duhovito oblikovanog spajanja prirodoslovnih činjenica s pedagoško-obrazovnim ciljevima. Za glavni lik svojega poučnog, zemljopisno-povijesnog putopisa po krajevima Hrvatske Željka Horvat-Vukelja stvara sjajni iracionalni lik patuljka Zvončića, koji se prvi put pojavio u časopisu *Smib* u školskoj godini 1992. – 1997., a potom nastaje i pustolovni, zemljopisno-kulturološki roman *Čudesno putovanje patuljka Zvončića*, „Mozaik“, Zagreb, 1997. Primjenjujući u romanu namijenjenom mlađem osnovnoškolskom uzrastu zanimljiv način za pružanje prirodoslovnih i zemljopisnih podataka, autorica vješto isprepleće dinamično putopisno fabuliranje s unosima obrazovnih podataka. Njezin glavni lik izrasta na tradiciji europske i hrvatske literature i usmene predaje s bajkovitim motivom postojanja čovječuljka – patuljka. Zvončić je skroman, stidljiv i bojažljiv, stvoren kao prototip Bertrandovu nemirnom i zlokobnom Scarbu iz *Gašpara noćnika*. Zvončić je bistar poput starogrčkog Eudemoniuma, a plemenit i osjećajan poput Tintilinića iz Brlićkine *Šume Striborove*.

Čitav tijek kružnog putovanja, te izvrsno pridružene sukladne kompozicije i zaokružene strukture pripovjednog, počinje i završava u ključnoj točki doma. U početku radnje patuljak Zvončić živi povučeno u svojem malom svijetu lončane biljke, na prozoru dobre starice koja samuje okružena samo predmetima svojih mladenačkih uspomena. Naglo i neočekivano Zvončić postaje uvučen u vrtlog putovanja, promatrajući otkrivanje hrvatskih krajeva naivnim, zadivljenim pogledom djeteta koje otkriva neznano čudo. Kao primjer izvrsnog realističkog opisa možemo istaknuti autoričin prikaz senjske bure koja baca trajekt poput orahove ljuske, dok se grive od morske pjene mahnito vijore „kao da se u njima krije stotinu divljih konja“

(str. 30). Djetinja vizura glavnog lika ujedno postaje logična pripovjedna mogućnost za nenametljivo pružanje zemljopisno-prirodoslovnih i povijesnih činjenica. Na završetku romana knjizi su pridruženi izvrsni maštoviti zadaci koji provjeravaju koliko je dijete pažljivo čitalo knjigu, te razvijaju dječju moć zapažanja i potiču učenje zemljopisnih, prirodoslovnih i povijesnih podataka na nekonvencionalan način.

Cjelina ovog pustolovnog i poučnog romana isprepletena je vrijednim estetsko-etičkim elementima kao što su: druželjubivost, uvažavanje različitosti življenja ljudi, učenje o prirodnim zakonitostima različitih podneblja, upoznavanje životinja i biljaka, svladavanje straha pred nepoznatim preko želje za učenjem i upoznavanjem, pronalaženje osjećajno-etičke duhovne dimenzije vrijednosti u „kovčegu proživljenih plemenitih uspomena“. U epizodi o ranjenoj lastavici budi se spoznaja o dijeljenju teških trenutaka, koji jačaju vrline nesebičnosti i građenja prijateljstva. Završni tijek putovanja, kroz pripovjedni prsten sastajanja radnje u istoj početnoj točki polaska, nosi u sebi i simboličnu humanu poruku. Tek izazov i ljepota putovanja bude potpunu spoznaju o vrijednosti rodne kuće, te lik dublje cijeni intimnost vlastita doma, ali i uvažava raznoliku ljepotu i vrijednosti drukčijega življenja u različitim prirodnim uvjetima i krajevima.

Uvjerljivosti Zvončićeva putovanja pridonose i autentično dijalektalno prikazani likovi galeba Mate, rode Žabomlata, kanarinca Ambroza i lastavice, kao i plastični opisi pojedinih hrvatskih krajeva. Zanimljiva i poetična fabulativna nit, oplemenjena ljudskom toplinom i spontanim rodoljubljem, odlikuje ovaj roman, koji će na lagan i neobavezan način privući djecu upoznavanju raznolikih ljepota i karakteristika naše domovine.

Nikola Pulić

Kao istaknuti stvaralac realističkog opisnog pristupa prirodi izdvaja se Nikola Pulić (Bićine, 1926. – Zagreb, 2006.). Završio je osnovnu školu u Skradinu, a gimnaziju i Višu pedagošku školu 1960. u Zagrebu. U Drugom svjetskom ratu četnici su ubili piščeve roditelje. Zbog tog prijelomnog događaja, koji je naprasno prekinuo i izmijenio autorovo djetinjstvo, Pulić je sa 17 godina napustio rodni kraj. Stupio je u partizane i potom nakon rata došao u Zagreb. Obavljao je razna zvanja i dužnosti – radio je u mornarici, u prosvjeti, u pedagoškoj i nastavnoj službi, u meteorologiji, u novinarstvu i kulturi, te kao profesionalni književnik. Objavio je sljedeća djela za mlade: *Krkom uzvodno*, putopisi, Pododbor Matice hrvatske, Šibenik, 1967.; *Posljednja igra*, dječji roman, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.; *Zli brodovi*, dječji roman, Mladost, Zagreb, 1976.; *Dolina zečeva*, priče za djecu, Školska knjiga, Zagreb, 1976.; *Mlakarova ljubav*, roman za djecu, „Mladost“, Zagreb, 1977.; *Prpilova škola*,

roman za djecu, Zagreb, 1980.; *Ključić oko vrata*, roman za djecu, Zagreb, 1985.; *More i more*, putopisi, „Globus“, Zagreb, 1987.; *Sablja Vuka Mandušića*, roman za djecu, „Mladost“, Zagreb, 1989.; *Strah me mama*, roman za djecu, Zagreb, 1992.; *Čuvari amfora*, roman za djecu, Zagreb, 1994.; *Sinjska alka*, povijesna slikovnica, 1994.; *Maksimirci*, roman za djecu, Zagreb, „Znanje“ 1995.; *Kormoran*, roman za mladež, Zagreb, „Alfa“, 1997.; *Panika u nacionalnom parku*, „Znanje“, Zagreb, 2002., kao i više djela za odrasle: *Procesija*, roman, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.; *Sinovi Orjune*, dokumentarna proza, vlastita naklada, Zagreb, 1971.; *Proljeće na Griču*, putopisi, naklada autora, Zagreb, 1976.; *Nobelova djeca*, roman, „Mladost“, Zagreb, 1980.; *Put u Izrael*, roman, „Mladost“, Zagreb, 1988.; *Sinovi orjune i novo četništvo*, feljtoni, Zagreb, 1991. prošireno izdanje 2001.; *Sakralni Zagreb*, esejistički putopisi, Zagreb, 1992.; *Križni put Bukovicom*, Zagreb, 2001.

Pulić je dvostruki dobitnik nagrade *Grigor Vitez*. Prvi put ju je dobio 1971. za roman *Posljednja igra*, a drugi put 1985. za roman *Ključić oko vrata*. Također, Puliću je dva puta dodijeljena nagrada *Ivana Brlić-Mažuranić*, 1977. za roman *Mlakarova ljubav* i 1992. za roman *Strah me mama*.

Pulićev pristup prirodi je realističan, utemeljen na izvornom neposrednom dokumentarnom iskustvu i velikom poznavanju života u prirodi. Cjelokupni bogati opseg knjiga za mladež Nikole Pulića možemo u cjelini raspodijeliti u dvije osnovne grupacije, kako pejzažno-prostorne inspiracije, tako i tematsko-motivske. Najveći dio autorove proze vezan je uz rodni šibenski zavičaj – prostor mediteranskog podneblja u kojem se na jedinstvenom okupu nadopunjuju rijeka Krka, Prokljansko jezero, krške gromade i more. Evokacije djetinjstva, nenarušena ljepota prirode i autobiografski proživljen rez djetinjstva kroz pojavu Drugog svjetskog rata spajaju se u neraskidivu cjelinu tog dijela autorova stvaralaštva. U prvu skupinu možemo ubrojiti sljedeća prozna ostvarenja: *Posljednja igra* (1971.), *Zli brodovi* (1976.), *Dolina zečeva* (1976.), *Prpilova škola* (1980.) i *Sablja Vuka Mandušića* (1989.). Srpska agresija na Hrvatsku vraća Pulićevu sudbinu još jednom u područje rodnoga kraja. Kao rezultat piščeve reakcije na Domovinski rat nastao je godine 1994. roman za mlade *Čuvari amfora* i roman *Kormoran*, 1997., a nakon Domovinskog rata ističe se ekološki usmjeren roman *Panika u nacionalnom parku*, Zagreb, 2002.

Druga Pulićeva tematsko-oblikotvorna pripovjedna grupacija obrađuje urbanu zagrebačku sredinu. O temi života gradske djece nastali su romani: *Mlakarova ljubav* (1977.) i *Ključić oko vrata* (1985.). Također je i sjajan psihološki roman o dječjoj frustraciji uzrokovanoj posljedicama agresije na Hrvatsku *Strah me mama* vezan uz urbani zagrebački prostor.

U sredini između ova dva snažna prostorna, tematska i inspirativna žarišta Pulićeva stvaralaštva nalazi se zbirka pripovijetki *Morska prašina* (1976.), koja unosi motivske i oblikotvorne elemente jednog i drugog spomenutog strukturnog i gru-

pacijiskog usmjerenja.

Iako stvaralački jak u obje inspiracijske grupe svojeg opusa, dobivamo dojam da je Pulić najprepoznatljiviji i najautentičniji upravo kad u hrvatsku literaturu unosi svoj književni doživljaj i nadahnut opis rodnog zavičaja.

Već u prvom Pulićevu romanu pratimo osebujan opis djece u šibenskom zaleđu čiju sudbinu život naglo i prisilno vodi k ozbiljenju. U romanu *Posljednja igra* (1971.), kroz likove četiri seoska dječaka (Gnjaje, Bega, Jablana i Prpila) Pulić je prikazao seosku nespутanu igru. Ova četiri dječaka u neukroćenoj i nenarušenoj prirodi, gdje ih prate samo „rascvrčani cvrčci, zmije, ribe i zapaljeno sunce“, sami odgonetaju krajolik i život, a smješteni su u siromašan kraj škrta krša i borbe za goli opstanak. Usporedno s neimaštinom, ljepota prirode raskošno je darežljiva, a zavičaj poput rijeke Krke nabujao je legendama, ali i neobičnim predajama o nemirnoj povijesti.

Osim opisa prirodnih ljepota, ističe se udio povijesti u romanu *Sablja Vuka Mandušića* (1989.), u kojem je obrađen zbiljski istoimeni povijesni lik i borbe Hrvata za nadvladavanjem turske sile u šibenskom zaleđu u drugoj polovini 17. st. Preko usmenih narodnih pjesama lik Mandušića susrećemo često raširen u narodnoj baštini naroda s područja Balkana. Svojim romanom Pulić vraća Mandušićev lik u njegov autentičan šibenski povijesni zavičajni prostor i lik postaje simbol pravde i slobodarskog duha. U ovom romanu uz bogato oslikane ljepote rijeke Krke pronalazimo i brojne predaje i opise lokalnih povijesnih znamenitosti kao što su: Rog i Kamičak – drevni gradovi Šubića i Utišinovića, Kula dubrovička – legendarna Kula od uzdaha, „Šuplja greda“, izvor Orlovača itd. S osobitom pozornošću Pulić opisuje biser današnjeg Nacionalnog parka Krka – samostan Visovac, kao utočište civilizacije u moru turskog nasilja, kao simbol otpora i mjesto sklada prirode i čuvanja kulturne baštine.

Dok opisuje junake svojih brojnih romana za mladež, Pulić ih učestalo prikazuje u njihovom zavičajnom elementu, u narativnoj dinamici, tj. kako vladaju vještinama ribolova i lova, kako otkrivaju zakone prirode unutar Krke i mora, kako prepoznaju morsku i kopnenu floru i faunu. Širok prostor šibenskog zaleđa postaje likovima otvoreno igralište i prostor učenja, a ujedno i čitatelji Pulićevih djela upoznaju jedinstvene pojedinosti i prirodoznanstvene fenomene iz Nacionalnog parka Krke. Npr.: „Roški slap. Dvanaest pletenica bijele kose planinske u smaragdno jezero pada.“ (str. 119)

„U ovoj divljini gdje se u prostranstvima nad rijekom dizahu stari gradovi, ima mnogo spilja, pećina i spiljica u kojima danju kutre čagljevi, vidre, jazavci, kune i lisice, jer Krka je puna ribe, a Laškovića zečeva i jarebica. Ravnoteža nije poremećena, život je potpun u nastajanju i nestajanju. Svemu je korijen i rast – ri-

jeka.“ (*Krkom uzvodno*, str. 125)

Pulićevi likovi snažno su duševno povezani s krajolikom, a zavičaj postaje izvor njihovih doživljaja, formira način njihova razmišljanja i egzistencije: „Čutio se nemoćnim leptirom ispod bućućih bijelih slapova. A kad se popne na liticu i skoči u pjenušavu bjelinu, čuti se stijenom odvaljenom od klisure. Utkla se u bujicu, u tijelo svoje rijeke.“ (odlomak iz romana *Prpilova škola*, str. 64, Zagreb, 1980.)

„Cipli su na više mjesta nagrizzali more. Skaču i frču repom. I ribe i ljudi imaju svoj mir i nemir, svoga prijatelja i neprijatelja. Uvijek netko vreba na ribu i čovjeka.“ (odlomak iz romana *Posljednja igra*, str. 97, Zagreb, 1971.)

„Maslinici u zaklonicama zrače zeleni sjaj. Pri zapuhu vjetra ospu se srebrim. Ovdje su ljudi brižni nad maslinama kao nad bolesnom djecom. Maslina je blagoslovljena rosom. Ako ništa ne rodi u godini, a rodi maslina, čovjek je sretan i zanosan. Ako su masline zdrave, ljudi se nadaju sreći. One su ukras čovjekova truda i poštenja.“ (*Krkom uzvodno*, str. 99)

Vrlo je zanimljivo usporediti dva Pulićeva odnosa prema pejzažu seoske i gradske sredine. U rodnom seoskom pejzažu autorov stil vrije bojama, mirisima i razotkriva lirsku ljepotu prirodnog zdravog života. Npr.: „Ako padne jaka kiša, grožđe će popucati od jedrine i zemlja će zamirisati grožđanim sokom i ose će rilcem riti slatku zemlju do kasno ujesen.“ (odlomak iz romana *Posljednja igra*, str. 165, Zagreb, 1971.)

Pulićeva gradska sredina može pod emocijama lika zadobiti mekše, profinjenije obličje, ali pretežito je ocrtana u punini naturalizma. Zbog odvojenosti ljudi od veza s prirodom, pojavljuje se nemar, a urbanizacijsko nasilje nad prirodom i onečišćenost grada snažan su kontrast, gotovo antipod idili nedinuta sela. Npr.: „Na Trešnjevci su padale velike bijele krpetine, koje su se topile pri samom dodiru sa zemljom, pa su blatnjave ulice postale još blatnjavije i u prikrajcima bljuzgave.“ (odlomak iz romana *Mlakarova ljubav*, str. 61, Zagreb, 1977.)

Također i jedan vrlo aktualan urbani problem Pulić opisuje u romanu *Ključić oko vrata*, Zagreb, 1985. U tom romanu autor prikazuje položaj gradske djece koju nema tko čuvati, nego su prisiljena ostati sama u stanu, prepuštena sama sebi, ali i mogućim opasnostima gradskog života. I unutar ovog pretežno psihološkog romana zdravi seoski život kao da odnosi prednost pred obilježjima nemilosrdnog i umjetno nametnutoga gradskog tempa života.

Važnu ulogu zadobiva priroda u romanu *Maksimirci* (1995.), gdje je prikazan lik prognanika s Plitvica i njegovih zagrebačkih prijatelja. Maksimirski park postaje omiljeno mjesto dječje igre, njihovih upoznavanja i pustolovina. Ali, prije svega, Maksimir je opisan kao skrivena i dragocjena oaza grada u kojoj likovi djece ostvaruju nezamjenjiv kontakt s prirodom.

Domovinski rat autor je intenzivno proživio u ugroženom području svojeg zavičaja, te je stvorio dojmljive romane *Čuvari amfora*, Zagreb, 1994., i *Kormoran*, 1997. U oblikovanju svojih likova u ratu Pulić je uvijek svjesno izbjegao svaku moguću šablonu ideologiziranja. On je jedan od prvih poslijeratnih autora koji se u prikazu Drugog svjetskog rata uspio suprotstaviti tadašnjem socrealističkom postupku. U vremenu ratnih podjela Pulić potiče pitanje individualne odgovornosti svakog čovjeka i promiče humanije perspektive sagledavanja ljudi i događaja. Upravo tako i u opisu Domovinskog rata borba ljudi izrasta iz genetske ljubavi stanovnika prema rodnom krajoliku i moru. Iz slobode kretanja u prirodi postupno se brusi osjećaj za svekoliku ljudsku slobodu. Usporedno s ugroženošću raste u likovima *Čuvara amfora* i osjećaj za prirodne i kulturne ljepote domovine: „Amfore su za njih živa bića. Bića koja vječno žive. I koja će vječno živjeti. Njih ne smije nestati zbog mora. Zbog života u moru i izvan mora. Amfore su bezvremenska stvorenja, stvorena za svevremenost. I bez obzira na samu vrijednost – ako uopće postoji mjesto gdje se vrednuju i ako se uopće mogu vrednovati svetinje – Šime i Grgo ih samim činom čuvanja izdižu iznad postojećih vrijednosti uopće.“ (str. 101)

Simbol slobodoljubivosti Pulić je centrirao u istoimenom romanu o ptici kormoranu. Pulićeva kormorana poslao je danski zoologijski istraživački tim, kao znak uobičajenog mirnodopskog znanstvenog ispitivanja prirode. Međutim, ptica je doputovala u šibensko zaleđe u nesretnim ratnim okolnostima. Premda pticu zadesi smrt pod srpskim granatama u trenutku nemilosrdnog uništavanja prirodnih dobara unutar Nacionalnog parka Krka, kormoran u romanu prerasta u općeljudski simbol mira i protesta pred bezumljem ratnog nasilja. Dojmljivosti realističke vizure posebice pridonosi autorovo egzaktno tumačenje prirode, flore i faune karakteristične za navedeno podneblje. Pulić je vješt zbiljski poznavatelj svih prirodnih detalja rijeke Krke i mora, ali istovremeno, poput Hemingwaya, vječiti, opsesivni zaljubljenik i zarobljenik spomenutih elementarnih prirodnih fenomena. Uz impresionističko, fantazijsko oblikovanje prirode, Pulićev *Kormoran* usporedno razotkriva elementarnu uzročnost, ponekad i zbiljsku surovost života u prirodi. Primjerice, evo jednog od mnogobrojnih refleksija posvećenih moru: „Obluci trenjem i škripanjem, odavahu hod nepoznatog u mraku. Ili samo more klokoće u škrapama i cijuče po žalu glatkih oblutaka... More u svakom trenu, na svakom mjestu i u svim vremenskim prilikama govori drugačije. Za vrijeme podsunčarca šapuće i pjevuši; po jugu mumlja i urla, burom stenje i pljušti, zapadnjakom cvili, huji, zuji; maestralom šapuće i uzdiše; stvaranjem utihe, sprema se na počinak. Makneš li pogledom, vidiš mu drugačije lice; zijevneš li, čuješ drugi glas, jer more ima puno lica i bezbroj glasova. Može biti mirno i nemirno, dobroćudno i zloćudno, okrutno i milostivo. Ali nikad ne gubi svoju samobitnost jer, more je čovjek.“ (*Kormoran*, str. 9-10).

U romanu *Panika u nacionalnom parku* Pulić nam realistički opisuje prirodan i zdrav iskonski suživot između ljudi i svijeta prirode unutar Nacionalnog

parka rijeke Krke. U tom arhaičnom načinu života, u kojemu kao da je vrijeme zastalo, čovjek živi od plodova poljoprivrede i stočarstva, ali živi u prijateljstvu sa životinjama, pa čak i onda kada susreti s njima mogu biti opasni (npr. bakin nenadani susret s poskokom). Pulićeva knjiga obiluje najraznovrsnijim botaničkim i zoološkim nazivima, u njoj su dokumentarno zbiljski opisane pojedinosti i zanimljivosti iz života prirode i sela. Usporedno s igrom, glavni lik Roko uči se i vrijednoj potrebi njegovanja međuljudskih odnosa, koja izvire iz međusobnog pomaganja u poslovima, a kulminira u zajedničkom gašenju požara.

Međutim, Pulić ne idealizira život na selu, nego realistički prikazuje i njegovo naličje. U ovom zornom, realistički koncipiranom romanu bez uljepšavanja je prikazan oskudan svakidašnji život u kojem se ponekad potrebno svakodnevno izboriti za egzistenciju, a djed Lovro biva i više puta nepravedno sumnjičen da svoj materijalni položaj želi popraviti krivolovom. Pojedine divlje i izgladnjele životinje iz nacionalnog parka stvaraju mještanima štetu, napadajući njihove domaće životinje ili voćke, a čovjek pritom mora paziti da ih jače ne ozlijedi jer su zakonom zaštićene. Opasnost seoskog života na rubu prirodnog carstva skriva se i u udaljenosti od bolnice. Iako je svjestan da nije lako opstati od plodova prirode i živjeti u okruženju prirode, doživljava zajedništva s prirodom i otkrivanje njezinih životnih zakona za Roka su nenadmašan izazov i imaju jedinstvenu privlačnost. Vrhunac napetosti i složenosti života u prirodi proizlazi iz kataklizme požara. Ovaj Pulićev roman ima snažnu ekološku poruku mladim generacijama. Iako ljudska požrtvornost i solidarnost nadjačavaju vatrenu stihiju, lik dječaka se nakon požara prvi put susreće i s ozbiljnom moralnom preprekom, sa spoznajom da u svijetu postoje i takvi ljudi koji su zlonamjerni ili poremećeni, koji ne vole prirodu u njezinoj nesputanoj ljepoti i slobodi. Glavni će lik kroz taj dramatičan susret s vatrom shvatiti da treba mijenjati čovjekov pogrešan i nemaran stav prema prirodi, koja je dar nesebično otvoren svim ljudima.

Zaključno možemo naglasiti: vrhunac Pulićeve osebnosti i pjesničke snage proizlazi iz nadahnutih opisa predjela pod okriljem Krke. Autorovi likovi duboko su srasli s ljepotom i vitalnošću krajolika i u sebi nose korijene svoje tradicije i povijesti. Povezanošću krajolika i čovjeka Pulić nastavlja Matoševu tradiciju, promatrajući u ljudima pojedinih krajeva formirane odraze tih predjela. Evo jednog odlomka u kojem kroz Pulićevu književnu riječ doslovno oživljava rodni kameni prostor: „Kamen je život i uzdisaj; kamen ima lice čovjeka i lice neba, kamen ima svoje otiske i zagonetne vijuge dlanova što sude o životu, kamen govori gatkom i zagonetkom, kamen je u rastu i umiranju, golem, siv, olišajen, usađeni temelj planine, dignuta čela, graničar naoružan ljepotom svojom.“ (odlomak iz *Krkom uzvodno*, str. 117)

U zbirci putopisa *More i more* iz 1987. godine Pulić je opjevao i kopneni

dio Hrvatske, Slavoniju, posebice istočni dio, Tovarnik i Dunav, te je opisao i svoj put po Istri i primorskim otocima. Međutim, i u toj zbirci u posljednjem putopisu pisac se ponovno vraća Krki kao ključnome mjestu svoga izvornoga genetskog doživljaja prirode.

Pulić se ne vraća slučajno istoj, sudbinskoj i uvijek nanovo opjevanoj temi djetinjstva uz Krku. Pa i Pulićeva najpoznatija proslavljena zbirka putopisa *Krkom uzvodno*, 1967., nosi svjesno piščevo opredjeljenje da plovi kroz život ponosno i časno, pa makar uzvodno. U putopisima *Krkom uzvodno* pisac je s jedne strane nenadmašno opisao ljepotu pejzaža, povijesne spomenike i ruševine, gradine i legende koje otkrivaju srce stare srednjovjekovne Hrvatske. S druge strane Pulić je vjerno prikazao dokumentarne razgovore, susrete s ljudima, događaje pune dinamike svakodnevnog života u kojima jedinstvo predjela i ljudi živi svoj tijek poput vječnog toka Krke. Npr.: „Na desnoj strani prije Kamička propinje se ‘Šuplja greda’ kao golemo oko kiklopovo, pogledom na laškovičku visoravan i dolje na tok rijeke gdje je Visovac bus cvijeća... Orlovi i gavrani drmahu zub živca kamena, korijen života što bijaše urastao u stijene s desne i lijeve strane Krke: na desnoj strani Kamičak, pusta i do nadzemlja razrušena gradina u kome su ljudi tražili skriveno blago hrvatskih velikaša Utješinovića... A malo niže, bliže rijeci, povezane neprohodnom, zubom vremena izgriženom prosjeklinom sraštenom sa stijenom, obgrlile stijenu Svačice, gnijezdo gdje se izlegao i odakle je poletio posljednji hrvatski kralj Petar Svačić. Sada su tu orlovi i smilje što sipa žute mirise u rijeku.“

U književnom izrazu Nikole Pulića ljepota Krke prikazuje se realistično, ali istovremeno ona postaje i puno više – duboki simbol formiranja cjelokupnog čovjekovog vitaliteta i svjetonazora u kojem čovjek treba ići kroz život bistro, ponosno, a ako treba, i etički uzvodno, pa kao poentu izdvojimo sljedeći Pulićev citat iz njegove antologijske knjige *Krkom uzvodno*: „Mnogi su mi bili govorili da idem nizvodno, jer je tako lakše, govorili su. Drago mi je što ih nisam poslušao, jer Krka živi kao čovjek i ako je želimo upoznati, moramo joj koračati ususret, gledati joj u lice.“

Jozo Vrkić

Iz djela Jozе Vrkića uočljivo je da je veliki zaneseni poklonik prirode, neumoran u otkrivanju njezinih zakonitosti do najsitnijih i najkuriozitetnijih podataka. Njegovo djelo iskaz je realističnog, prirodoslovno-istraživačkog, dokumentarnog pristupa prirodi. Jozo Vrkić (Naklice, kod Omiša 1941. – Zagreb, 2013.) diplomirao je 1965. komparativnu književnost i psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je živio i radio kao lektor, novinar i potom samostalni književnik. Jozo Vrkić veliki je zaljubljenik u prirodu, a za života je proputovao i proplaninario sve hrvatske otoke, kanjone rijeka i brojne planine (Mosor, Biokovo,

Svilaja, Velebit, Žumberačko gorje i dr.) te je u svojem pristupu prirodi na temelju iskustva i višegodišnjeg proučavanja prirodnoslovnih podataka stvorio svoj autentičan dokumentarno-neorealistički i duhovit prirodnoznanstveni stil opisa. Putopisna knjiga *Ljuti puti* (1982.) sadrži njegovu istraživačku, neorealističku stilsku paletu i omiljenu tematiku proučavanja izvornog načina života u našim zabačenim krajevima. U *Ljutim putima* prepleće novelističnost (knjige pripovijedaka i kratkih priča *Skućenost* i *Šapat*) i dramski naboj, budući da sadrže puno dijaloga, uz duhovite komentare koji spontano proizlaze iz brojnih neobičnih životnih situacija. Jezik mu je jezgrovit i iskričav, a često donosi i izvorni narodni govor pojedinoga kraja, kao njegovu duboku označnicu. Autor posebno uživa pisati o prirodnim čudima za mlade, pa je tako u vlastitoj izdavačkoj kući „Glagol“ objavio brojne knjige s tematikom prirode: *Mudra sova*, knjiga I., zagonetke iz prirode, Zagreb, 2001. (strukturirana u obliku kraćih i jednostavno oblikovanih pitanja i odgovora iz prirodoslovlja o neobičnim pojavama u prirodi), *Mudra sova*, knj. II., pitalice iz prirode, Zagreb, 2002.; *Mudra sova*, knj. III., Zagreb, 2003. (u trećem svesku nalaze se crtice s detaljnim i neobičnim podacima iz biologije). U trećem svesku Vrkić pruža pravu zanimljivu malu narativnu enciklopediju o prirodnim pojavama, vrstama minerala te životinjskom i biljnom svijetu, npr. opisat će rijetko bilje s Velebita i njegovu ljekovitost, endemsko bilje i cvijeće koje raste samo na Žumberačkom gorju, opisat će kako čiope spavaju u letu, kako se sele jegulje, kako ptice burnice proriču vrijeme, ili kako je izgledala kositrena kuga i brojne druge zanimljive zbiljske prizore iz života prirode. Sve te vjerodostojne i stručne informacije pisac prikazuje na jednostavan, pristupačan realističan način, začinjaći dokumentarno-znanstveni putopisni diskurs duhovitim pripomenama i privlačnim pošalicama.

Osim ljubavi za prirodu, možemo istaknuti i autorovo učestalo bavljenje narodnom mudrošću, te je u dvije knjige narativno obradio hrvatsku usmenu baštinu o nadnaravnim bićima (*Hrvatske bajke*, *Vražja družba*). Poput njegova uzora ili, kako ga sam naziva, „duhovnog oca Čehova“, o kojemu je napisao knjigu, okušao se u različitim rodovima i vrstama, ponajprije kako bi se izživio u svojim stilskim vježbama. Ali duhovito možemo komparirati: u Antona Pavlovića medicina je zakonita žena, a književnost ljubavnica – dok je Vrkiću književnost zakonita žena, a priroda mu je ljubavnica.

Dobio je petnaestak književnih nagrada i zastupljen je u šest antologija novela, putopisa i bajki. Objavio je pripovijetke *Skućenost* (1968., drugo izmijenjeno izdanje 1998.), putopise *Ljuti puti* (1982.), romane za djecu *Ptice ne šute* (1976.) i *Bijeli svijet* (1990.), zbirku novela *Šapat* (1996.), pošalice *Božji smijeh* (1997.), dramu *Rastava* (1997.), eseje i prosudbe *Poratnik* (1998.), pripovijest *Jedina* (1999.), putopisno-esejističku prozu *I u Sibiru žive ljudi* (2003.); mrvice iz dnevnika 1971. – 2001. *Strah od sjene* (2007.), te dvadesetak radiodrama i radiokomedija, a javio se još i televizijskim scenarijima. Više puta bio je dobitnik nagrade za kratku priču

Večernjeg lista. Izabrao je i obradio *Hrvatske bajke* (1993., osmo izdanje 1997.) i hrvatske mitske predaje *Vražja družba* (1991., treće, dopunjeno izdanje 1997.), koje u dodatku imaju *Rječnik mitskih bića u Hrvata*, te *Hrvatske smješice i druge šaljive narodne priče* (2005.). Objavio je i ilustrirana izdanja: hrvatske basne i priče o životinjama *Vuk i janje* (2005.), hrvatske šaljive narodne priče *Mačkova družina* (2005.), hrvatske narodne bajke *Bajke iz čitanke* (2006. – izbor onih koje su uvrštene u desetak čitanke, priručnika i izbora za lektiru), hrvatske šaljive narodne bajke *Kraljevna se nasmijala* (2008.) te hrvatske narodne bajke i priče o vilama *Cvjetnjak velebitskih vila* (2011.). U Poljičkome zborniku (1968.) prikupio je pregršt poslovice iz rodnoga kraja, a pod naslovom *Vražja družba* izvedena mu je i radiodrama (1993.) te kazališna predstava (1994.) .

Više od 40 godina Vrkić piše o prirodnim fenomenima iz svijeta i Hrvatske, diveći se čudima prirode i neumorno prenoseći svoje znanje o prirodi mladima, nastojeći razvijati ljubav, poštovanje i visoku ekološku svijest mladih generacija o prirodi. I svoje posljednje napisane knjige posvetio je narativnom opisivanju svijeta prirode. U knjizi *Bijela vrana, čudne zgode iz naše prirode* (Zagreb, „Glagol“, 2006.) autor je proučavao naše rane prirodoslovne časopise *Lovački vjesnik* i *Priroda* u razdoblju od 1892. do 1911. i u njima pronašao uzbudljive istinite dogodovštine iz prirode, ponajviše iz životinjskog svijeta, koje je potom narativno obradio i prilagodio djeci od trećeg do šestog razreda. U idućoj knjizi *Crna vrana, hude zgode iz naše prirode* (Zagreb, „Glagol“, 2009.) ponovno susrećemo istinita zbivanja u prirodi prilagođena djeci od četvrtog do osmog razreda, ali brojne priče ističu teme ugroženosti pojedinih životinja i opasnost njihova nestanka, npr. nestanak risa iz šuma Gorskoga kotara, nestanak morske medvjedice iz Jadrana, nestanak supa kostoloma, supa starješine i supa crkavice, te očuvanje bjeloglavog supa na Cresu. Svojim tekstovima autor želi senzibilizirati javnost i mlade za opasnost ugroženosti pojedinih životinjskih vrsta, te nastoji pokrenuti svijest ljudi u smjeru očuvanja uvjeta potrebnih za opstanak rijetkih životinjskih vrsta hrvatskih planinskih krajeva.

U knjizi *Divlja naša, od zagrebačkog kita do radošićkog bika* (Zagreb, „Glagol“, 2008.) autor iznosi vrlo neobične prirodoslovne priče, počevši od prapovijesnih podataka pa do naših dana. Nerijetko nas autor upućuje i na rijetke, gotovo bizarne podatke, npr. fosilna nalazišta koja svjedoče o ostacima Panonskog mora (npr. Sovsko jezero kod Dilj-gore i Gornji Sjeničak u Karlovačkoj županiji). U ovoj knjizi upoznajemo morske struje, vrste stijena, rijetke vrste riba, ljepotu krških rijeka, a na 23. stranici pronalazimo i poglavlje znakovitog ekološkog naslova *Ne krši naš krš*, u kojem se ističe da ljekovitost i bistrina izvora vode naših rijeka ima neraskidivu povezanost s krškim terenom, te Vrkić apelira na ljude da ne onečišćavaju ni puste planinske zabiti jer čistoća prirode ovisi o povezanosti svakog djelića prirode. Autor navodi i važan podatak iz uglednog londonskog časopisa *Nature* u kojem se Hrvatska navodi kao treća najprivlačnija zemlja na svijetu upravo zbog iznimnosti svojih

prirodnih ljepota i blagotvorne klime. U ovoj knjizi Vrkić zauzima naglašen ekološki stav prema svojim čitateljima: „Pitka voda, čist zrak, plodno tlo, biljke i životinje na izvornu staništu, našem je čovjeku još dvorišni okoliš. Zato neki predlažu da se sva Hrvatska zaštititi kao prirodni perivoj, ali prava je zaštita svijest o svome staništu.“ (str. 8)

Ipak, najljepše Vrkićeve stranice posvećene prirodnim ljepotama Hrvatske i mladima možemo pronaći u knjizi *Modre oči lijepe naše*, Zagreb, „Glagol“, 2010. Autor je prvo, od 1978. do 1988., proputovao sve hrvatske otoke, pa i one najmanje i najudaljenije, te ih je potom opisao u nizu putopisa. Uz opise prirode, knjiga obiluje interpolacijama povijesno-zemljopisnih zanimljivosti, a prozne crtice nose i pedagoško-motivacijsku komponentu kojom se budi radoznalost i potiču mladi na daljnje proučavanje osobitosti Jadrana. Iako dokumentarno tkivo svojih putopisa Vrkić rado obogaćuje umetanjem tajanstvenih legendi koje pričaju stanovnici s otoka, njegov izraz temelji se na verizmu. Vrkić je baštinik stilskih postupaka Josipa Draženovića, Jure Turića, a ponajviše konciznog Frana Mažuranića. Nazočni su i metodski stilski postupci talijanskih neorealista (Domenica Rea) i objektivista (Itala Calvina). Iz Vrkićeve naracije i deskripcije očituje se naturalistička, ali i vitalistička, obnoviteljska sila prirode, a pritom on vjerno upija lokalni kolorit života otočnih ljudi u skladu s prirodom i prenosi nam ga neposredno, živo i privlačno, primjerice kao u sljedećem dokumentarnom odlomku: „Na svjetioniku pamte oluje kao ratove na kopnu. Nevremena na Poreru uvijek će se sjećati dječak Nevenko Budija... Porerška kula jedva je stala na hrid nazubljenu valovima. U njoj su i dvoje sitne djece i tek rođeni blizanci. Gledaš uvis kud se val propinjao do onih prozora, odnio škure u more i u sobu ubacio trpove, ježince, škarpine i kamen s algama. Sirenu otrglo i dizalicu s brodićem srušilo. U dva olujna dana nestalo im vode, pa je u kantama hitali s remorkera. Jedva uhvatili konop da njime potegnu vodu i ne ižeđaju. Dok tutnji pod tobom stijena na kojoj je svjetionička kula, uživiti ćeš se u ljude okružene morskim mlatom, osjetiti stisnutu i ustrašenu djecu, kulu kako drhti odolijevajući navali morskoj. Oko hridi je dubina i tu se vrtloži jaka struja kao ribetina koja guta...“ (*Modre oči lijepe naše*, str. 38)

Pisac je cijeli život proveo kao zavjerenik osobnih istraživačkih putovanja i upoznavanja prirodnih ljepota, te je njegov stvaralački duh bio najsretniji kad je čitateljstvu uspio razotkriti nepoznate pojedinosti, npr. podatke o endemskoj crnoj gušterici s vulkanskog otoka Brusnika ili tajnu naziva špilje Rikavice na Mljetu, u kojoj „more riče kao ranjena neman“. Vrkić nije uobičajeni, serijski putopisac, nego uvijek nastoji biti neobičan motritelj prirodnog i ruralnog načina života, često birajući osebujne i rijetke detalje koji pokazuju da je zbiljska priroda često čudesnija i nevjerojatnija od ljudskih maštanja. Citirajući esej Nedjeljka Mihanovića o Vrkiću, možemo zaključiti: „Vrkić poput alpinista traži rijedak, još neviđen i opasan morski ili planinski predjel, takve strme stijene na koje – kazao bi Homer – još nitko nije

kročio osim sunca.“¹³

Pavao Pavličić

Pavao Pavličić (Vukovar, 1946. –) završio je osnovnu školu i gimnaziju u Vukovaru. Godine 1969. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je komparativnu književnost i talijanski jezik, a doktorirao je 1974. godine tezom iz područja metrike (*Šesta rima u hrvatskoj književnosti*). Od 1970. godine zaposlen je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je redoviti profesor na Odsjeku za komparativnu književnost. Redoviti je član Razreda za književnost HAZU od 1997. godine. Rad akademika Pavličića poznajemo iz znanosti po brojnim knjigama i radovima iz područja starije hrvatske književnosti i literarne teorije. Opsežan dio njegova rada zauzimaju knjige pripovijetki i romana za odrasle, npr.: *Lađa od vode* (1972., 2003.), *Vilinski vatrogasci* (1975.), *Dobri duh Zagreba* (1976., 1996., 1999., 2003., 2004., 2005., 2006., 2007.), *Radovi na krovu* (1984.), *Skandal na simpoziju* (1985.), *Kako preživjeti mladost* (1997.) i *Otrovni papir* (2001.) te više od dvadeset romana: *Plava ruža* (1977., 2001.), *Stroj za maglu* (1978., 1995.), *Umjetni orao* (1979., 2004.), *Većernji akt* (1981., 1982., 1983., 1984., 1990., 1997., 1999.), *Slobodni pad* (1982.), *Eter* (1983.), *Trg slobode* (1986.), *Rakova djeca* (1988.), *Koraljna vrata* (1990., 1996., 2004.), *Diksilend* (1995.). Pavao Pavličić piše i lirsko-memoarske knjige, i to ponajviše o svojem rodnom gradu Vukovaru: *Dunav* (1983., 1992., 1999.), *Šapudl* (1995.), *Kruh i mast* (1996., 2003.), *Vodič po Vukovaru* (1997.), *Vesele zgode djeda i bake* (2000.), *Vukovarski spomenar* (2007.) i dr., feljtone: *Zagrebački odrezak* (1988.), *Inventura* (1989.), *Prolazna soba* (1992.), *Leksikon uzaludnih znanja* (1995.) i dr., te eseje: *Sve što znam o krimiću* (1990.), *Svoj svome* (1992.), *Rukoljub* (1995., 2001.), *Ulica me odgojila* (2004.) i dr. U svojem stvaralaštvu za djecu i mlade Pavličić nam je pretežno poznat kao autor sjajnih pustolovnih dječjih kriminalističkih romana, npr. *Trojica u Trnju*, 1984., *Zeleni tigar*, 1986. *Petlja*, 1988., *Lopovska uspavanka*, 1990., *Nevidljivo pismo*, 1993., *Škola pisanja*, 1994., i drugi.

Međutim, manje je poznato da je u nagrađenom romanu za mlade *Mjesto u srcu* (Zagreb, „Slon“, 1996.) Pavličić pružio, kao i u autobiografskom romanu za odrasle *Šapudl* (1995.), iznimno lijep, realistično-dokumentaran, autobiografski evokativno toplo obojen opis panonskoga vukovarsko-dunavskog pejzaža. Opisujući život lađara i ribara na Dunavu, raskošne vrtove vukovarskih imanja i detaljno prikazujući plodove raskošno plodne panonske zemlje, autor je stvorio, poput Matka Pejića, izvoran i živ književnoumjetnički dodir s prirodom Slavonije. Kao jedan od najprivlačnijih opisa možemo istaknuti uvodni prikaz uroda domaćih sorti voća,

13 Nedjeljko Mihanović: *In memoriam Jožo Vrkić*, u knjizi *Omiški ljetopis za 2013. godinu*, Omiš, 2014.

preko kojega vukovarska djeca mjere ljetne praznike: „Sve je počinjalo rano, možda dok je još i škola trajala, sa zelenim marelicama i ringlo šljivama, okruglim i nalik na špekule. To bi voće dolazilo ubrzo nakon što drveće ocvate, i po njemu se znalo da ljeto doista stiže. Zelene marelice bile su najbolje negdje na pola svoga razvoja, kad su zubi od njih trnuli, a u sredini je bila bijela jezgra, jer se još nije napravila koštica. Ringlo šljive bile su još kiselije i njih je čovjek mogao cijele pojesti, žvakati ih kutnjacima, i pri tome se čuo hrskav zvuk. Poslije toga dolazile su jabuke petrovače, krajem lipnja, kad su školski praznici već naveliko trajali. Trebalo je sačekati da te jabuke požute pa ih tek onda jesti: nisu bile loše, ali su bile sitne, i nekako drugačije od pravih, kao neko obećanje onoga što će doći poslije. Za njima su nailazile šljive, plave, malo zamagljene, po dvije na peteljci. Šljivu je trebalo stisnuti za vrhove, tako da se raskoli i da iz nje izađe šiljata koštica, a koji put i crv. Tako je to onda išlo dalje: za šljivama bi došle breskve i prve kruške, negdje u međuvremenu sazreli bi crveni i bijeli dudovi (koji su nam ostavljali mrlje po ramenima dok smo se igrali ispod stabla), bilo bi tu i višanja, a da i ne spominjem sve ono sitno voće ko što su jagode, ribizle i maline. Negdje u kolovozu došle bi lubenice i dinje. Seljaci su vozili lubenice u kolima, dobro poslagane, tako da se vidi njihova žuta mrlja, znak zrelosti. Dinje su se prodavale na tržnici, često su bile vrlo malene, ali zato slatke, a dijelile su se na one koje imaju žuto i one koje imaju zeleno meso. Na kraju kad bi ljeto bilo na izmaku i kad smo trgovali školskim knjigama (prodavali mlađima svoje stare udžbenike, a kupovali od starijih njihove), došlo bi još i grožđe i orasi.“ (str. 5-6)

S nostalgijom možemo zaključiti da bismo danas teško mogli na tržnicama kupiti ovakve ekološki čiste, zdrave, autohtone, domaće vrste prirodno sazrelog voća, pa na indirektan način ova Pavličićeva knjiga predstavlja ideal zdrave slavonske poljoprivrede za čije bi se očuvanje trebalo zalagati.

Anto Gardaš

Istaknuti lektirni pisac za djecu i mlade, poznati osječki pravnik Anto Gardaš (1938. – 2004.) prvenstveno je poznat kao izvrstan dječji pisac unutar žanra znanstvene fantastike i pustolovnih romana. Dobitnik je nagrade *Grigor Vitez* 1981. i nagrade *Ivan i Josip Kozarac* za životno djelo 1995. godine. Međutim, moramo spomenuti da u pojedinim svojim djelima autor uspjelo kombinira obilježja pustolovnog romana s dojmljivim realističnim opisima prirodnih ljepota, što najbolje možemo uočiti u romanima: *Koliba u planini*, „Znanje“, Zagreb, 1999.; *Pigulica*, „Mladost“, 1985.; *Tajna zelene pećine*, „Targa“, Zagreb, 1996. Osim toga, u drugoj žanrovskoj skupini svojih romana Gardaš spaja žanr bajke s fantazijskim lirskim opisima prirode, npr. *Damjanovo jezero*, „Znanje“, Zagreb, 1996.; *Podmorski kralj*, „Mozaik knjiga“, Zagreb, 2002. Ljepote jednog od najpoznatijih slavonskih parkova prirode opisima je dotaknuo u djelu *Priče iz Kopačkog rita*.

Kao stručnjakinja za ljekovita sredstva i očuvanje zdravlja, Nada Mihoković-Kumrić personificiranjem pojava, bilja i stvari postiže ekološki osviještenu i pedagoški učinkovitu ulogu te iznosi djeci niz primjera korisnih za sprječavanje bolesti. Nada Mihoković-Kumrić (Novigrad Podravski, 1951. –) diplomirala je na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu 1974., a magistrirala prekliničku eksperimentalnu farmakologiju na Medicinskom fakultetu 1991. Autorica radi kao farmaceutkinja i vlasnica je ljekarne u Buševcu, a u slobodno vrijeme bavi se književnim radom. Prozu za djecu, mlade i odrasle objavljuje od 1984. na radiju, u časopisima i dječjim listovima (*Fokus, Vikend, Vesela sveska, Modra lasta, Radost, Smib, Prvi izbor, Cvitak* i dr.). Zastupljena je u nekoliko zajedničkih knjiga, čitanki za osnovnu školu, školskoj lektiri i antologijskim izborima. Članica je Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade. Od samog početka pisanja za mlade nagrađivana je brojnim nagradama (Nagradom za dječju priču na natječaju *Vesele sveske* 1988. godine, trećom nagradom za igrokaz na natječaju *Modre laste*, također 1988. godine, prvom nagradom za kratku priču na Književnom natječaju radnika 1986. i 1987.). Do sada je objavila osam proznih knjiga za djecu i odrasle. Prva knjiga *Lastin rep*, Zagreb, „Alfa“, 1995. i 2005., dobila je nagradu *Mato Lovrak* za najbolji dječji roman u 1995. godini. Godine 1996. objavila je zbirku pripovijedaka za mladež *Mjesto pod suncem*, potom 1997. roman za mladež *Mrazovac*; 1998. roman za djecu *Tko vjeruje u rode još*; 2001. roman za odrasle *Prilagođeni*, 2002. (preveden i na engleski jezik pod naslovom *The Adjusted*, a prema romanu je Željko Houdek Jacques skladao na engleskom istoimenu pjesmu); roman za odrasle i mlade *Vjetar kroz kosu*; 2006. zbirku kratkih dječjih priča *Vrijeme je*, te 2008. roman za mlade *Rep, ali ne lastin*. U knjizi istog žanra kratkih priča *Kroz staklene oči* 2011. širi se lepeza poučnih poenti, a dobro koncipirane priče pokazuju djeci koliko je važno u životu ostvariti skladan suživot sa stvarima, kako rješavati problem nereda te kućanske i školske obveze, jer ćemo ostvarenjem tih ciljeva izbrusiti i poboljšati međusobni odnos s onima s kojima živimo u kućanstvu, kao i s ljudima koje susrećemo u vanjskom svijetu. U jednom dijelu svoje proze spisateljica se posebno bavi psihičkim problemima mladih u pubertetu i time kako se razdor obitelji odražava na ponašanje djece.

Međutim, u novije vrijeme čest su motiv njezinih priča i poučne ekološke teme u kojima objedinjuje svoje botaničko i medicinsko znanje s pripovjednim umijećem.

U knjizi *Vrijeme je* autorica se okreće žanru proznih crtica (poznatih pod engl. terminom *short story*, ili njemačkim *Kurzgeschichte*), a namijenjene su osnovnoškolskoj djeci. Crtice Nade Mihoković-Kumrić sadržavaju značajnu inovacijsku kvalitetu po kojoj ona opravdano pronalazi prepoznatljivo mjesto u su-

vremenoj hrvatskoj dječjoj književnosti. Zahvaljujući svojem strukovnom znanju, kao i istančanom osjećaju za ljepotu i svrsishodnost prirode, u zbirci *Vrijeme je* stvara cikluse crtica koje progovaraju o najaktualnijim pitanjima vezanima uz odnos čovjeka i prirode.

U prvom ciklusu *Vitamin ljepote* brojne priče progovaraju o ljekovitosti biljaka. Nada Mihoković-Kumrić na maštovit način iznosi niz dragocjenih iskustava i savjeta kako očuvati zdravlje. Tim ciklusom spisateljica zapravo pogađa hit-teme 21. stoljeća, a to je okretanje ljudi mogućnostima homeopatskog liječenja, fitoterapije i zdrave prehrane. U pričama nalazimo važne napomene o svojstvima biljnih čajeva i vitaminima koje sadržavaju namirnice, ali i šaljive, pomalo prijeteće primjere prehlade, zubobolje i svih pošasti koje nas zahvaćaju kad zanemarimo mjere opreza u očuvanju zdravlja. Takvi, duhovito ispričani primjeri neopreznog zapadanja u bolest ipak upozoravaju djecu i odrasle da priroda, prema poznatoj poslovice, ne oprašta propuste naše nebrige o zdravlju. U cjelini priča zagovara se plemenit odnos prema okolini i bližnjima, koji nas ispunjava duševnim zdravljem. Tako se iz ukupnosti priča dobiva iskristalizirana vrijednost važnog suodnosa između čovjekova fizičkog i duševnog života.

U sljedećem poglavlju *Vrijeme za uzbunu* nižu se kratke priče sa snažnom ekološkom porukom, koje preko personificiranih likova iz prirode (potoka, stabala, bilja, životinja) kod djece razvijaju svijest o potrebi očuvanja prirode i njezinih ljepota. Kao poznavateljica ljekovitosti i svrsishodnosti prirodnih dobara, autorica na maštovit i iznenađujući način budi kod djece svijest o višestrukoj korisnosti i ispravnosti očuvanja čiste prirode. Nada Mihoković-Kumrić kroz zapomaganje oživjelog cvijeća prosvjeduje protiv uništavanja bilja te protiv bespravnoga odlaganja smeća u šumi, protiv onečišćenja zraka i vode. Priča s klasičnim bajkovitim motivom zlatne ribice dobiva svoju izokrenutu, pomalo zastrašujuću futurističku perspektivu. Zlatna čarobna ribica više ne ispunjava ljudske želje, nego bježi iz naftom onečišćenoga mora i moli ljude da njoj ispune želju i spase morske stanovnike od uništenja. Autorica svojim proznim ekološkim pozivima u pomoć uvijek nastoji pronaći lijek. Crtice vrve primjerima kako pomoći ugroženoj prirodi i uči djecu korisnim postupcima kojima oni sami i te kako mogu pridonijeti poboljšanju prilika (npr. ne sjeći stabla, nego ih presađivati, pri odlaganju otpadaka izdvajati one za kompost namijenjen prirodnom gnojenju vrta, gdje odlagati predmete za reciklažu itd.).

Knjiga *Vrijeme je* na ležeran način sugerira mladima da je ljepše saditi, izgrađivati i negovati prirodu nego je zatirati i ignorirati, te autorica na više mjesta naglašava kako je neoskrvnuta i harmonična priroda dragocjen izvor i našega vlastitog zdravlja.

Književni izraz Katje Matković-Mikulčić karakterističan je po isprepletanju ljepote krajolika s opisom prirodnog ruralnog načina suživota ljudi, zemlje i mora na otoku Hvaru. Rođena Hvaranka, autorica se školovala u rodnom Vrbanju, Jelsi i Zagrebu. Dugi niz godina radila je u Centru za kulturu Radničkog sveučilišta *Moša Pijade* u Zagrebu na poslovima stručnog suradnika za kulturu, potom kao bibliotekarka, a danas je ravnateljica Gradske knjižnice u Velikoj Gorici. Obnaša dužnost predsjednice Zagrebačkoga knjižničarskog društva i dopredsjednice Hrvatskog knjižničarskog društva. Autorica je šest stručnih monografija: *Crkve i kapele Odranskog i Pokupskog dekanata*, 1998., *Sv. Jurju u pohode*, 2003., *Velika Gorica* (monografija, 2000.), *Turopoljski kipci Mate Mihinice*, 2005., *Obitelj Šenoa i Turopolje*, 2006., *Hrast – drvo Turopolja*, 2007., a osim toga autorica je više stručnih i znanstvenih radova, te urednica znanstvenih zbornika. U svojem radu autorica na realistično-lirski poetičan način budi u mladima ljubav za plodove zemlje kao iskonski dar prirode u svojoj mediteranskoj trilogiji *Priče o maslini*, 1995., *Priče o vinovoj lozi*, 1999., i *Priče o smokvi*, 2001.

U svojim proznim lirskim crticama sabranima pod imenom *Otočni kalendar*, 2008., Katja Matković-Mikulčić stvara profinjene reminiscencije, koje nam poput raritetnih, patinom osjenjenih muzejskih fotografija ocrtavaju jedan protekli način života na otoku Hvaru. A taj ritam arhaike to je dragocijeniji što više osjećamo da izmiče, da klizi u nepovrat. Autoričine crtice obilježava realističan prikaz s dokumentarnom autentičnošću proživljenog sjećanja iz djetinjstva i u njima se iznose opisi otočnog pejzaža i stare arhitekture naselja i otočnih gradića, sudbine ljudi, njihovi poslovi i život unutar obitelji. Na prvi pogled sve je izraženo jednostavno i pitko, kao objektivno jezgrovito sjećanje, prepuno plastične slikovitosti otočnih razglednica i taj nas stil asocira na ugođaj iz talijanskih neorealističnih filmova Vittorija de Sice ili Roberta Rosselinija. Međutim, iz proza isijava spisateljičin plemeniti afektivni osjećaj razumijevanja i zrelog sagledavanja ljudskih sudbina, davno susretom dodirnutih u naivnosti i tada još neiskusnoj začudnosti djetinjstva. U književnom izrazu nema patetike, nego odmak od proživljenog zbivanja pruža odmjerene spoznajne refleksije, ali i iskrenje ljudske topline i zahvalnosti nad svim lijepim, dobrim i nesebičnim što smo doživjeli od svojih bližnjih u djetinjstvu, a da tada toga nismo bili do kraja ni svjesni (crtice *Kako sam dobila ime*, *Sapun*, *Božićne kuglice* i dr.). Svojim proznim svjedočanstvom Katja Matković-Mikulčić nastoji ovjekovječiti i sačuvati dio tradicije, ali i paralelno pokazati dah poetičnosti, posebne izvornosti i breme težine nekadašnjeg drevnog ruralnog težačkog, pečalbarskog i mornarsko-ribarskog života. U crticama ćemo naći i brojne dragocjene prirodoslovne, povijesne, geografske i etnološke pojedinosti, npr. u crtici *Kruh od kamena* opisana

je nekadašnja kultura gradnje i starog načina dobivanja vapna iz izgaranja kamena.

Sa snažnim nabojem afektivne vizure doživljajnosti autorica iznosi iskonsku povezanost ljudi s krajolikom u svim prozama, a osobito u crticama *Viseći vinogradi* i *Spomen na oca*. Iz pripovjedačke vizure sraštenosti ljudi i krajeva možemo zaključiti da spisateljica duhovno slijedi poimanje putopisa kakvim ga je prikazivao Antun Gustav Matoš, a potom ga je također primjenjivao i Nikola Pulić. Matoš je po uzoru na Barrésa promatrao u ljudima pojedinih krajeva oblikovane duševne odraze tih predjela. U opisima južne strane otoka Hvara s visećim vinogradima, izraslima iz oskudne zemlje unutar prevladavajućeg kamenjara, Katja Matković-Mikulčić s udivljenjem i oporim naturalizmom prikazuje ogroman trud težaka koji su u najtežim uvjetima crpili maksimum iz zemlje, kamena, žestine sunca i vlastitih granica snage: „Na ovom su tlu snaga i strast u neprestanome pokretu... Još od grčkih vremena, vinova je loza ovdje duboko utkana u povijest zemlje i čovjeka. Zato danas, u svakoj ispijenoj čaši rujna vina kroz naša grla protječu stoljeća. Ljudi i njihova djela i ovdje su zajedno ispremiješani... Ovdje i more ima boju vina i ono se mreška kao hvarski plavac.“ Jednako tako impresivno, slično pjesmama *Korijeni* i *Moj did* Drage Ivaniševića, autorica u prozi *Spomen na oca* oslikava utkanost svojeg oca i naraštaja njihovih predaka u zemlju, masline i maslinovo ulje, te u ljepoti plodova njihova rada osjeća njihovo poistovjećenje sa zavičajem, domom i pradavnom biblijskom težnjom za skladom života.

Usprkos takvom emotivnom prikazu, sudbine ljudi nisu u očima spisateljice idealizirano izmijenjene, nego naprotiv, težina života koju su njezini bližnji i sumještani svladavali s poniznošću, radosnom zahvalnošću, otvorenošću prema životu pokazuje njihovu žilavost i životvornost. Svi ti autentični dokumentarni likovi, nanovo oživljeni i promišljeni u autoričinu sjećanju, postaju svijetle točke iz prošlosti koje pružaju snagu da nadvladamo pojedine tegobe naše sadašnjosti.

Niz crtica složen je u uokvirenu ogrlicu kalendara jedne godine, pa i svojom kompozicijom cjelina zbirke simbolizira niz antologijski odabranih, zaokruženih najdublje urezanih medaljona iz kaleidoskopa proteklog vremeplova, kao i duboku sraštenost ljudi s godišnjim dobima unutar prirode.

Realistička narativna dokumentarnost spisateljice dobiva svoju dojmljivu stilsku nadogradnju unošenjem lirskih, poetskih odraza doživljajnosti pejzaža, a posebice u karakterizacijama onih ljudskih i obiteljskih sudbina koje nas svojom humanošću zadivljuju, oplemenjuju i tvore one bitne brazde koje želimo slijediti u tkanju vlastite čovječnosti u vremenu svojeg postojanja.

Ljepotu i posebnost života na otoku, sraštenost ljudi s podnebljem možemo pratiti i u najnovijoj zbirci Katje Matković-Mikulčić *Otočni kalendar*, Biakova, Zagreb, 2013., koje je realizirala uz umjetničke fotografije Miroslava Drljače.

U ovoj originalnoj zbirci, evociranje života u Vrbanju prelomljeno je kroz vidokrug različitih prozora i priča koje izvire iz njihove unutrašnjosti, stoga opravdano možemo reći da je Katja Matković-Mikulčić rapsod ljepote otoka i otočnog života.

Suvremena ostvarenja

Nakon ovog pregleda najistaknutijih imena hrvatske dječje literature i njihovih raznolikih pristupa prirodi, možemo uočiti da se u najnovije doba sve više pojavljuju dječji autori koji s izrazitom ekološkom sviješću upozoravaju na opasnosti onečišćenja prirode i tako u djeci bruse svijest o potrebi zalaganja za očuvanje čistog prirodnog okoliša. S interpoliranim opisima prirode i ekološkim usmjerenjem stvaraju svoja djela za mlade Božica Jelušić: *Po mjeri cvijeta (Listići iz ekološke bilježnice)*, „Naša djeca“, Zagreb, 1995.; Tihomir Horvat: *Pustolovine puha Ocija i djevojčice Tonke*, „Alfa“, Zagreb, 2011., dok Lidija Bajuk kombinira elemente predaje, etnobaške i prirodoslovne deskripcije u zbirci *Kneja*, „Slon“, Zagreb, 2002. Interpoliranje trostrukog, fantazijsko-bajkovitog, prirodoslovnog i ekološki usmjerenog pristupa prirodi pronalazimo u knjigama Maje Brajko-Livaković *Sirena i oblak*, „Alfa“, 1995., kao i u prekrasno ilustriranoj knjizi pisca i ilustratora Zdenka Bašića *Sjeverozapadni vjetar*, „Planetopija“, Zagreb, 2012. Kao knjige s izrazito kritičkom ekološkom porukom ističu se naslovi *Bajka o čistoj šumi* („Alfa“, Zagreb, 2001.) te slikovnice *Plavetni kit* („Sipar“, Zagreb, 2013.) i *San o moru* („Sipar“, Zagreb, 2009.) Emanuele Vladić-Maštruko; *Zatočenici alge* („Golden marketing“, Zagreb, 2002.) i *Finka Fi* („Alfa“, Zagreb, 2005.) Maje Brajko-Livaković i dr.

Budući da se naša domovina još uvijek odlikuje čistim, nezagađenim prirodnim prostranstvima, brojnim prirodnim dobrima, nacionalnim parkovima, parkovima prirode i još uvijek jednim od najbistrijih mora, naša je dužnost da potičemo stvaranje i čitanje književnih djela koja će idućim generacijama usaditi svijest o nenadoknadivoj vrijednosti prirodnog blaga.

Mihanović-Salopek, Hrvojka (rođ. 1961. u Zagrebu) diplomirala je 1984. hrvatsku književnost i jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Godine 1990. magistrirala je s temom *Hrvatska himnodija od srednjeg vijeka do preporoda*, a godine 1998. doktorirala je s temom *Hrvatska crkvena himnodija 19. st.* (mentor: akademik Josip Bratulić). Godine 1986. primljena je kao asistentica pripravnica na Odsjek za književnost Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, gdje je stalno zaposlena. Od 2013. godine radi u Zavodu u zvanju znanstvene savjetnice.

Sudjelovala je u više znanstvenih projekata: Sabrana djela Ante Kovačića; Sabrana djela Milana Begovića, Hrvatski književni povjesničari... Od 2007. voditeljica je međunarodnog projekta *Doprinos hrvatskih i bugarskih intelektualaca duhovnoj raznovrsnosti Europe*.

Od 1997. postaje počasna, dopisna članica međunarodne Mariološke akademije u Rimu, a od 2001. redovna je članica i predstavnica Vijeća Hrvatskog mariološkog instituta pri KBF-u Sveučilišta u Zagrebu. Voditeljica je i urednica znanstvenih skupova u sklopu manifestacije *Dvigrad – međunarodni festival rane glazbe* u Istri, koji je pod pokroviteljstvom predsjednika Republike i Istarske županije.

Do sada je napisala sedam autorskih knjiga znanstvenih rasprava. Osim toga, priredila je 29 knjiga izabranih djela, antologijskih izbora književnosti, monografija i zbornika radova. Objavila je više od 80 znanstvenih radova i preko 200 stručnih.

Sudjeluje na brojnim domaćim međunarodnim, slavističkim i kroatističkim znanstvenim skupovima, te objavljuje u raznim zbornicima i časopisima.

Popratila je predgovorom više od 90 knjiga propisane lektire i novoobjavljene beletristike za različite izdavačke kuće. Za izdavačku kuću „Mozaik“ priredila je za biblioteku „Zlatna lađa“ dva priručnika za nastavnike (lektirna djela I.B. Mažuranić i V. Nazora).

Priredila je kao vanjska suradnica više stručnih jedinica za Hrvatski biografski leksikon, za Opću enciklopediju i Književnu enciklopediju Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“, te za Leksikon hrvatskih pisaca „Školske knjige“ 2000.

Od 1988. do 1998. bila je članica uredničko-redakcijskog odbora časopisa *Umjetnost i dijete*, a od 2003. do danas djeluje kao urednica i suradnica stručnog časopisa *Musica sacra* u Zagrebu. Od 1995. članica je Nacionalnog odbora za dječju knjigu RH. Od 2011. članica je Savjeta *Školskog vjesnika*, pedagoškog časopisa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Od 1999. članica je Društva hrvatskih intelektualki (koje je punopravni član međunarodne organizacije *International Federation of University Women* sa sjedištem u Ženevi). Od 2005. do 2008. sudjeluje kao suradnica u radu Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije *Tkalčić*. Od 2006. počasna je članica Matice slovačke u Zagrebu, te od 2007. sudjeluje u radu kulturnih tribina Hrvatske paneuropske unije.

Usporedno s književnošću, završila je 1984. studij orgulja na Institutu za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Članica je Hrvatskog udruženja glazbenih umjetnika od 1986. godine. Dosad se istaknula nizom zapaženih koncerata u domovini, kao i u inozemstvu (Austrija, Francuska, Mađarska, Njemačka, Španjolska, Poljska, Češka, Argentina i SAD). Ostvarila je četiri CD snimke u izdanju kuće HRT-a *Orfej* i *Sveta glazba* d.o.o.

Suradnica je Znanstveno-obrazovnog programa HRT-a, u sklopu kojega je kao scenaristica realizirala sljedeće TV emisije: *Klanjam ti se, kraljiću* (hrvatske božićne pjesme); *U smrti se sniva* (hrvatske pjesme o smrti), *Krkom uzvodno* (književni portret Nikole Pulića), *Plemenita nit paučine* (književni portret Višnje Stahuljak), *Stella maris Hrvatskog zagorja* (duhovno pjesništvo o Bogorodici), *Stella maris sjevernog Jadrana* (duhovno pjesništvo o Bogorodici). Od 2005. je scenaristica, redateljica i voditeljica projekta *Digitalno snimanje hrvatske mariološke baštine*, pod pokroviteljstvom Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskog sabora i Vijeća za kulturu Hrvatske biskupske konferencije.

Dobitnica je Srebrne povelje Matice hrvatske za knjigu o Petru Kanaveliću, realiziranu u suautorstvu s dr. sc. Vinicijem Lupisom. Kao znanstvenica i reproduktivna djelatnica, autorica je uvrštena u leksikon *Who is who in Croatia*, 1993., i u Književnu enciklopediju Leksikografskog zavoda.